

Dezinformace, fake news a hoaxy - jak poznat manipulace a propagandu

zpravy.aktualne.cz/dezinformace/r~c8dd8d90f88f11eda873ac1f6b220ee8

Barbora Doubravová, Anna Dohnalová, Jana Kopecká, Pavel Švec, Jiří Kropáček

15. června 2023

Projekt vznikl za podpory firmy

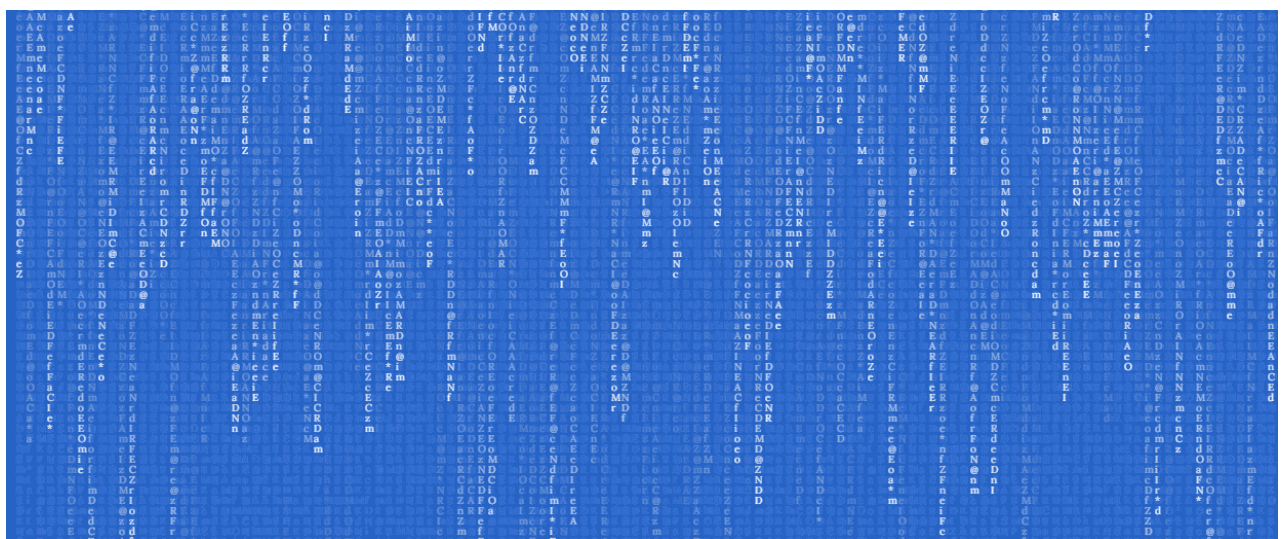
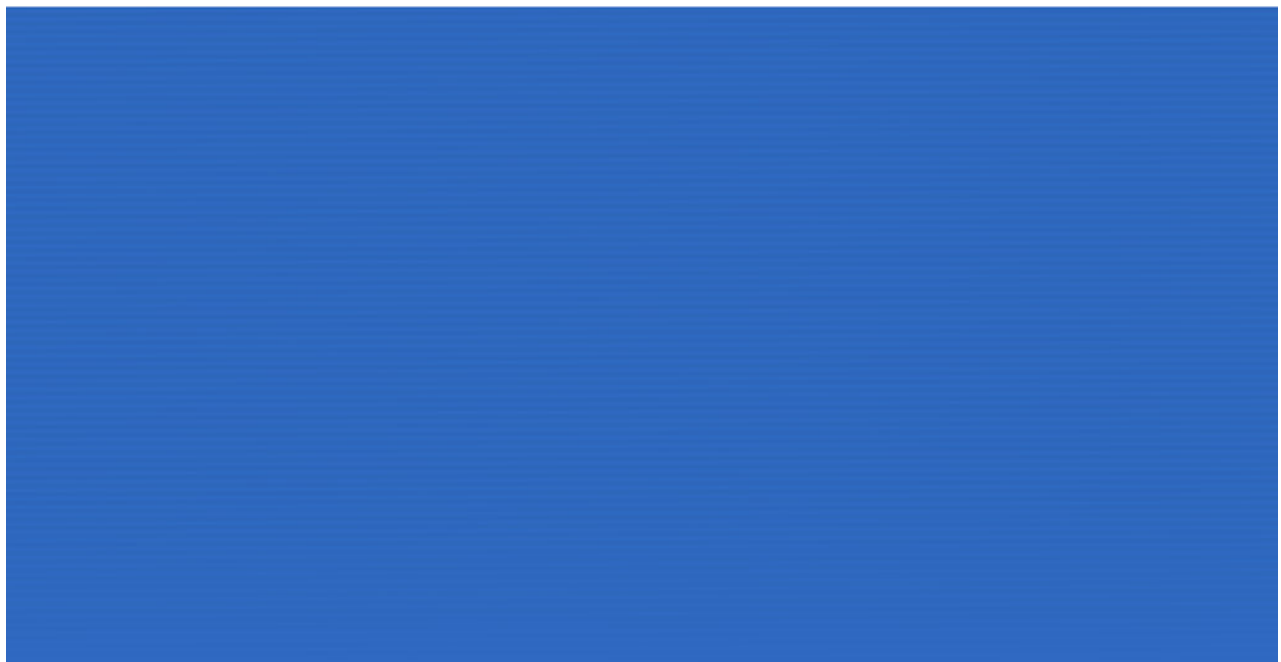

Foto: Shutterstock | Aktuálně.cz

Příběhy lidí Vše o dezinformacích Jak nepodlehnout dezinformacím

Co způsobují dezinformace Boj s dezinformacemi

Dezinformace a jejich masivní šíření dokáže velmi účinně rozleptávat vzájemnou důvěru lidí a soudržnost společnosti. Boj s nimi je jednou z největších výzev, před kterými Česko i demokratický svět ve 21. století stojí.

Dezinformace dokážou poměrně skrytě prosáknout do lidských vztahů, do rodin. Pevně se uchytí a vazby mezi blízkými postupně rozvrátí, nebo zcela zničí. Přátelství, lásku a porozumění nahradí nepochopení, hádky, beznaděj.

„Časem jsem se stal někým, za koho se stydím. Nikdy jsem si tolik nevyčítal, že jsem víc neposlouchal,“ svěřil se redakci Aktuálně.cz čtyřiašedesátiletý Jan. Uvěřil s manželkou lžím o očkování. Následky? Fatální.

“Trápí mě, že nám agresivní řetězové e-maily rozeštvaly rodinu.
Studentka Jana, 18 let

„Nevím už, kým rodiče jsou, a vlastně se to bojím zjišťovat,“ shrnul svou zkušenost podnikatel Jaroslav. Studentka Jana doplnila: „Trápí mě, že nám agresivní řetězové e-maily rozeštvaly rodinu.“ Učitelka Pavλίna: „Byla jsem z táty v šoku, úplně se změnil.“ Třicetiletý Martin: „Kvůli lidem, kteří vydělávají na dezinformacích, jsem přišel o vztah se svou matkou...“

Co svědectví, to zničená rodina. Rozvrácený život. Podobných příběhů je v Česku nespočet. Nikdo neví kolik.

Tento materiál vznikl proto, aby čtenářům a čtenářkám pomohl se zorientovat, aby mohli dezinformacím lépe čelit, aby s nimi uměli bojovat, aby se jim snáze komunikovalo s blízkými, kteří lžím a zhoubným manipulacím pomalu podléhají...

Součástí materiálu budou brzy i vzdělávací pracovní listy určené pro výuku ve školách.

Aktuální dezinformace

Nepravda Ukrajinci dostávají v ČR vyšší finanční podporu než Češi?

Nejnovější průzkumy

[zobrazit průzkum](#)

[Ve spolupráci s CEDMO](#)

Příběhy rodin

Jan, 64 let

Stalo se něco hrozného. Vyčítám si, že jsem víc neposlouchal

Když začal covid, ani ve snu by mě nenapadlo, kam to až dojde. Doznám se, že jsem to ze začátku dost podcenil, nepřiznával jsem si, že by to mohlo postihnout i mou rodinou a už vůbec ne do takové míry, jak se později stalo. Když přišel první lockdown, manželka začala trávit příliš času na počítači. Dlouho jsem tomu jen tak přihlížel, občas jsme u večeře probírali, co si kde přečetla.

“Vůbec jsem neřešil, že to, co čtu, mohou být lži. Časem jsem se stal někým, za koho se stydím. *Jan, 64 let*

Nakonec mě ale přesvědčila, abych si taky založil profil na Facebooku. Jakožto internetem nepolíbený senior jsem byl překvapený z toho, co všechno se tam dozvím, a vůbec jsem neřešil, že by některé ze zpráv, které čtu, mohly být lži. A tak jsem se postupem času stal někým, za koho se do dneška stydím...

Bojoval jsem proti opatřením a s ženou jsme se rozhodli nejít očkovat. Věřil jsem lidem, kterým dnes říkám pseudolékaři. I můj praktik tvrdil, že je očkování k ničemu. Až pak se stalo něco hrozného. Moje žena to po několika měsících chytila a v důsledku těžkého průběhu bohužel odešla. Trápila se s těžkým zápalem plic a v nemocnici mi tenkrát řekli, že by se to možná nestalo, kdyby se nechala očkovat. Nikdy jsem si tolik nevyčítal, že jsem tenkrát víc neposlouchal, co nám říkal náš syn. Třeba by se mi ženu podařilo přesvědčit.

Dva týdny po pohřbu jsem se šel očkovat. Myslím si, že dopad dezinformací na dnešní společnost je skutečně nevídaný a velmi podceňovaný. Pokud se tím nezačne vláda hodně rychle zabývat, jsem přesvědčený, že to může zajít mnohem dál. I to je jeden z důvodů, proč jsem se rozhodl sdílet svůj příběh.

Martin, 30 let

Máma podlehla dezinformacím, rok jsem s ní nemluvil

Dezinformace jsou zlo. Kvůli lidem, kteří si na nich vydělávají, jsem přišel o vztah se svou matkou. Někdy během covidu uvěřila konspiraci, že jde o spiknutí Západu, na kterém spolupracuje i česká vláda. Protože se tenkrát šířila zpráva, že v Rusku covid není - protože to samozřejmě Putinova administrativa zatloukala -, propadla tomu a začala číst dezinformační weby a uctívat Rusko.

“Kvůli lidem, kteří vydělávají na dezinformacích, jsem přišel o vztah se svou matkou. *Martin, 30 let*

Nestačil jsem se divit, nikdy taková nebyla, vždy se na věci dívala racionálně, nepodléhala tlaku okolí. Asi na tom zapracoval i strach z toho, co bude. Přijde mi trestuhodné, že dezinformátoři tenkrát hráli na nejistotu, ve které se lže nejlíp.

Když začala invaze na Ukrajinu, už jsem věděl, jak to bude celé pokračovat. Máma mi posílala, jak se Rusko snaží Ukrajince ve skutečnosti zachránit, a podobné žvásty. Zatímco já, frustrovaný, seděl několik dnů v kuse v posteli, bez schopnosti spát, jíst nebo pracovat, a sledoval zprávy o tom, jak každým dnem v důsledku bombardování umírá víc a víc lidí.

Domů jsem si nastěhoval Ukrajinu s dítětem, nemohl bych jinak unést tu bezmoc. Když se to dozvěděla máma, zanevřela na mě. Že prý jak to můžu vůbec udělat, že mě bude jen vykořisťovat. Přestal jsem s ní mluvit. Teď už to bude skoro rok.

“Prvotní strach z covidu a o naše zdraví se u ní proměnil v šílenou obavu, že jsme všichni ohroženi. *Podnikatelka Valerie, 59 let* [zobrazit příběh](#)”

“S válkou na Ukrajině se od nás strýc úplně odstříhl. Což byla vlastně již docela úleva. *Zdravotnice Monika, 42 let* [zobrazit příběh](#)”

“S prarodiči jsem se tak pohádala, že jsem nevěděla, jestli se vůbec někdy spolu ještě budeme bavit. *Studentka Amálie, 23 let* [zobrazit příběh](#)

Ilustrační fotografie | Zdroj: Shutterstock / Aktuálně.cz

Učitelka v mateřské škole Pavlína, 50 let **Byla jsem z táty v šoku, úplně se změnil**

Vyrůstala jsem v rodině, která byla vždy „prozápadní“. Můj táta za komunismu bojoval za naše svobody, nesnášel bolševiky a poslouchal americké rádio. Ale když mi bylo čtyřicet, úplně se změnil. Během migrační vlny, která po roce 2015 přišla do Evropy, když mu o uprchlících chodily na e-mail všelijaké lži, začal najednou tvrdit, že za komunismu bylo lépe. Byla jsem z toho v šoku.

“Rusko, které táta kdysi nenáviděl, uctívá. Nestačím se divit, jak se za ty roky změnil. *Učitelka v mateřské škole Pavlína, 50 let*

Museli jsme se úplně přestat bavit o politice. Když se pak v roce 2017 stal Andrej Babiš premiérem, začal ho uctívat.

To se pak během pandemie covidu mírně změnilo, protože Babišova vláda musela zavádět opatření, která se tátovi nelíbila. Nevěřil, že nějaká epidemie je, nechtěl nosit roušku a v obchodě se hádal s lidmi. Téměř každý den mi posílal desítky e-mailů, ve kterých se psalo, jak chce Západ vyvraždit půlku populace, protože je nás na planetě moc. Tomu, že virus přišel z Číny, prostě nevěřil. Protože táta trpí epilepsií, naléhala jsem na něj, aby se nechal očkovat, ale několikrát jsme se kvůli tomu pohádali. To nepřipadá v úvahu, říkal. A tak jsem to vzdala.

Když pak začala válka na Ukrajině, bylo mi hned jasné, jaký na to bude mít názor. Pro něj zkrátka platilo, že válku vyprovokoval Západ a Vladimir Putin neměl na výběr. Rusko, které kdysi z celého srdce nenáviděl, teď uctívá a já se nestačím divit, jak se za ty roky změnil.

“Cítila bych se bezpečněji, kdybych věděla, že pokud někdo cíleně někoho poškozují, tak přijde trest. *Učitelka Marie, 25 let* [zobrazit příběh](#)”

“Nevím už vlastně, kým rodiče jsou, a vlastně se to bojím zjišťovat.
Podnikatel Jaroslav zobrazit příběh

“Babička je schopná se hádat do krve za názory, jejichž pravdivost a konstruktivnost není schopna sama vyargumentovat. *Studentka Anna, 23 let zobrazit příběh*

“Trápí mě, že nám agresivní řetězové e-maily rozeštvaly rodinu. Když teď jezdíme za babičkou, jsem z toho nervózní. *Studentka Jana, 18 let* [zobrazit příběh](#)”

Své zkušenosti, jak dezinformace ovlivnily váš život nebo vaši rodinu, můžete [poslat zde](#).

Jak mluvit s blízkými

- 1 Vyhnout se eskalaci a vyhrocené debatě
- 2 Snažit se zachovat klid, neodsuzovat druhého
- 3 Být empatický, projevit zájem, nevysmívat se
- 4 Pokusit se pochopit motivace a postoje druhého
- 5 Být trpělivý, doptávat se na informace, zjistit zdroj dezinformačního tvrzení, nevyvracet názor za každou cenu
- 6 Navrhnout, jak informace ověřit, jak ověřit důvěryhodnost zdroje a přinést fakta

“Pouze tehdy, je-li vztah zachován, je možné vést dialog. V okamžiku, kdy k druhé straně přistupuji paternalisticky jako k člověku, jehož úsudek, či dokonce identita jsou méněcenné, nelze zachovat vztah, a v okamžiku přerušení vztahu (v pozitivním slova smyslu) končí dialog.

Bohumil Kartous, odborník na

vzdělávání

“Pokud někdo blízký šíří konspirace či dezinformaci, málokdy se bude jednat o zlý úmysl. Spíše půjde o snahu sdílet důležitou informaci či názor, který odpovídá jeho pohledu na události. Je důležité projevit zájem dozvědět se víc, zaměřit se na samotné sdělení a důvěryhodnost jeho původce. Doporučujeme ponechat možnost důstojné změny názoru bez výčitek a posměchu a také neodsuzovat daného člověka za vyjádření názoru či obavy, i když má konspirační charakter. Často je to právě samota a různé druhy frustrací, které staré lidi vhánějí do náruče dezinformací. Má-li váš blízký chuť se o sdělení bavit, zjistěte si o tématu víc a připravte se na debatu. Nevyvracejte názor za každou cenu a nesnažte se pouze o argumentační výhru, rozkrývejte motivace skrze otázky a empatii. Motivace k šíření mylných informací mohou být různé. Mnohdy pramení z hlubších pocitů frustrace, nejistoty a nebo prostě touhy provokovat a jít proti proudu. Pokud se jedná o člena rodiny, mnohem lepší než argumentační válka je jít s dotyčným na pivo nebo na dortík a hledat zájmy, které vás spojují.

Jan Bartoš,

vedoucí Centra Elpida

[zobrazit celý text](#)

Jak se bavit s blízkým, který věří manipulacím?

Video je možné si přehrát [také zde](#).

Vše o dezinformacích

DEZINFORMACE

Co jsou Proč a jak se šíří Kde se šíří Rozdělení Proč fungují

Co jsou to dezinformace

Fake news, hoaxy, dezinformace. Účelové lži, zavádějící informace, manipulace. Cíl je vždy stejný: člověka oklamat, vyděsit falešným nebezpečím, oslabit jeho schopnost racionálního uvažování, rozkolísat důvěru ve společenství, rodinu, stát. Dezinformační obsah zpravidla podkopává autoritu institucí, veřejnoprávních i soukromých seriózních médií, odborníků nebo politiků.

Nejčastější témata dezinformací

Dezinformacím se nejvíce daří v dobách společenského napětí. Účelovým šířením polarizovaného obsahu se často snaží poštvat vybrané sociální skupiny proti sobě. Využívají nejistot a strachu ve společnosti.

Jakých témat se nejčastěji týkají?

- migrace
- zahraniční a vnitřní politika
- válka na Ukrajině
- hospodářská situace
- očkování, pandemie nemoci covid-19

Pravda to má vždy těžší, je zranitelnější než lež. V digitálním věku o to víc. Snadno ji lze zpochybňovat, soustavně oslabovat a ten, kdo se jí snaží poctivě dobrat, to má mnohem těžší než demagog, který si fakta účelově upravuje podle toho, jak se mu zrovna hodí.

Rozpoznat dezinformace přitom nebývá snadné. Maskují se jako důvěryhodné zprávy, mohou využívat reálný základ, pracují s emocemi. Dezinformační weby napodobují obsah, občas i vzhled seriózních zpravodajských médií. Mají však utajené vlastníky, utajené financování a zamlčují informace o redakční struktuře. Často mixují dezinformace s populárními tématy a vytvářejí tak koktejl, který je pro čtenáře atraktivní.

Podle průzkumu agentury STEM z roku 2022 si více než tři čtvrtiny lidí v Česku myslí, že šíření dezinformací může ohrozit bezpečnost státu. A před tímto rizikem dlouhodobě varují i tajné služby. Navzdory obavám však jen necelá čtvrtina Čechů a Češek v průzkumu uvedla, že si zjišťovali bližší informace, jak dezinformačním kampaním nepodlehnout.

Jak moc si myslíte, že jste v médiích vystaveni dezinformacím?

Silně

27 %

Středně

59 %

Slabě

11 %

Zdroj: Ipsos

Z průzkumu organizace Globsec za rok 2022 pak vyplývá, že v průměru bezmála třetina Čechů věří konspiračním teoriím. Například tomu, že demokracie neexistuje, protože ve skutečnosti vládne světu skryté elity. V roce 2023 Globsec v průzkumu zjistil, že 15 procent lidí v Česku věřilo dezinformačnímu tvrzení, že za válku na Ukrajině může Západ, který vyprovokoval Rusko.

Výzkumníci ze společnosti Ipsos na podzim roku 2022 zase zjistili, že se 27 procent obyvatel Česka obává, že jsou pravidelně vystaveni dezinformacím. Novější data Univerzity Karlovy za březen 2023 pak ukazují na téměř 35 procent lidí, kteří se domnívají, že byli v posledním měsíci vystaveni dezinformacím.

Evropa pod náporom dezinformací

Více než 70 procent Evropanů se pravidelně setkává s falešnými zprávami. Podle průzkumu Evropské komise ze srpna 2022, který zkoumal dopad dezinformací ve všech 27 členských státech Evropy, se s nimi nejvíce lidí setkalo na Maltě, a to až 90 procent. Podobně jsou na tom v Lucembursku, Španělsku nebo Francii, kde se s dezinformacemi setkává kolem 85 procent lidí. V Německu byl podíl výrazně nižší, pouhých 57 procent.

Co je pro dezinformace typické?

- odmítavý postoj k USA, NATO, Evropské unii
- negativní postoj k Ukrajině
- negativní přístup k takzvané „demokratické“ části tuzemské politické scény
- pozitivní postoj k Rusku a Číně
- propagace proudů, které se zpravidla shodují s antisystémovými hnutími

Pro evropskou veřejnost jsou dezinformace navíc zdrojem obav, ukazuje průzkum Evropské komise, podle kterého si 83 procent Evropanů myslí, že dezinformace ohrožují demokracii.

Náchylnost věřit dezinformacím není samostatným problémem, souvisí s dalšími trendy ve společnosti. Například s takzvaným pocitem bezmocnosti vůči systému, který přispívá k nespokojenosti s demokratickým zřízením.

V zemích, kde lidé na dezinformace slyší více, se objevují i větší sympatie k autokratické vládě, jak ukazuje příklad Slovenska. Pro představu: více než polovina Slováků si myslí, že nezáleží na tom, kdo je u moci, protože se stejně nic nezmění.

Kdo je zodpovědný za válku na Ukrajině? (odpovědi v %)

Rusko, které napadlo Ukrajinu Západ, který vyprovokoval Rusko
Ostatní odpovědi Ukrajina, která utlačovala ruský mluvící část populace

Polsko

85483

Litva

797113

Lotyšsko

7413103

Česko

711568

Rumunsko

6521410

Maďarsko

54191116

Bulharsko

4432915

Slovensko

4034917

Zdroj: Globsec

V některých státech, zejména na východě Evropy, mají silný vliv falešná tvrzení o válce na Ukrajině. Například v Bulharsku a na Slovensku si přes 30 procent lidí myslí, že za válku může Západ, který Rusko provokoval. Proruské postoje se pak promítají v pohledu na Spojené státy. Z osmi zemí v regionu se výrazně vymyká Slovensko, kde polovina populace považuje USA za bezpečnostní hrozbu. V Česku je to 16 procent. Celkem 66 procent Slováků navíc věří, že "USA zatahují jejich zemi do války s Ruskem, protože z toho těží." V Česku si to myslí 33 procent lidí.

Ve střední a východní Evropě jsou lidé náchylní také třeba ke konspiracím týkajícím se zdravotnictví. Více než půlka lidí v regionu se domnívá, že farmaceutické firmy skrývají účinnou léčbu na nemoci. Česko je jedinou zemí střední a východní Evropy, kde většina respondentů důvěřuje farmaceutickým společnostem, že poskytují účinnou a skutečnou léčbu nemocí.

Proč dezinformace vznikají, proti komu jsou zpravidla namířené a proč je lidé tak masivně šíří? A jak fake news poznat a umět jim čelit?

Proč a jak se šíří

Metody šíření dezinformací

Tvůrci záměrně klamavých zpráv využívají různé stylistické a vizuální triky, aby vyvolali emoce u čtenáře. Protože v emocích je čtenář či divák snáze manipulovatelným. Jedním ze způsobů může být třeba takzvaná metoda obětního beránka. V souvislosti s probíhající válkou na Ukrajině dezinformátoři například kladou

ukrajinským uprchlíkům neprávem za vinu tuzemské problémy typu: „Všechny byty dostali uprchlíci a Češi nemají kde bydlet.“ Nebo: „Český rozpočet se kvůli uprchlíkům výrazně propadá.“

"Je jednodušší ovlivnit lidi, kteří se něčeho bojí"

"Češi jsou ve strachu z migrace fenomén." Kampaň jim vysvětluje triky dezinformátorů

Metody manipulací představuje například společnost Jigsaw Google, která v roce 2022 spustila projekt zaměřený na dezinformace o ukrajinských uprchlících. Kampaň zaregistrovala více než třetina Čechů. O osm procent více uživatelů sociálních sítí pak bylo schopno rozeznat manipulační taktiku ve srovnání s lidmi, kteří video nezaznamenali.

Další oblíbenou metodou je vyvolávání strachu. A podobně k tomu dezinformátoři využívají uprchlíky z Ukrajiny i odjinud. Ostatně před přívalem utečenců z Ukrajiny, kteří rozvrátí systém, strašili po ruské invazi do země v roce 2022 voliče i někteří politici. Obdobné to bylo v době migrační vlny z Afriky a Blízkého východu kolem roku 2015, kdy na obavách z neznámého stavěla svoji rétoriku některá extremistická hnutí v Česku i politici.

Vyvolávání strachu Metoda obětního beránka

Watch Video At: <https://youtu.be/UAMbJZnysms>

Nenechte se zmást vyvoláváním strachu. Autor: Info Interventions
další video

Motivace dezinformátorů

Finanční zisk

Lživé či zkreslené zprávy vznikají často jen kvůli zisku. Články jsou pak hojně sdílené na sociálních sítích, odkud lákají další a další čtenáře na dezinformační web. Když provozovatelé stránek nalákají dostatek lidí, vydělají na zobrazované reklamě. S přehledem i statisíce korun měsíčně. Aby si článek „otevřelo“ co nejvíc lidí, používá se třeba i takzvaný clickbait čili lákavý, ale zavádějící titulek.

Foto: Aktuálně.cz

Dezinformátoři využívají i další možnost. Své čtenáře přímo vybízejí k poslání peněz, s falešným argumentem, že oni jediní přinášejí pravdu.

Bohatství na Balkáně

Před prezidentskými volbami v USA v roce 2016 založila skupina mladých lidí v severomakedonském městečku Veles, které má přes 40 tisíc obyvatel, několik webů v angličtině, na nichž publikovala útočné a smyšlené texty namířené zejména na protikandidátku Donalda Trumpa demokratku Hillary Clintonovou. Američané články masivně sdíleli na sociálních sítích a díky zobrazované reklamě si omladina v místě, kde průměrná měsíční mzda činila 9,5 tisíce korun (4,8 tisíc dolarů za rok), přišla klidně i na 10 tisíc amerických dolarů za měsíc. Mladí Makedonci přitom primárně neměli v úmyslu ovlivňovat volby v USA, pouze si chtěli vydělat.

“Dezinformátoři svými aktivitami cílili na osoby ve zhoršené životní situaci a na nespokojené frustrované jedince. Jednou z hlavních motivací pro ně byla vidina zisku mimo jiné formou příspěvků od publika. Výroční zpráva z roku 2021 Bezpečnostní informační služby

Politický vliv a informační válka

Šíření dezinformací může být i přímo součástí informační války. Hybridní neboli informační válečníci útočí na základy demokratické společnosti a jejich instituce. Snaží se docílit stavu, kdy lidé berou skutečnost či pravdu jen jako jednu z možností. „Zaplevelí“ prostor různými verzemi konkrétní události či situace, aby lidé získali pocit, že nikdo vlastně neví, jak to ve skutečnosti je.

Co je to hybridní válka?

Hybridní válka je forma konfliktu, při které agresor využívá kombinaci tradiční vojenské síly a nevojenských prostředků k dosažení svých cílů. Jednou z metod, jak se taková válka vede, jsou právě dezinformace. Aktuálním příkladem je válka na Ukrajině, během které Rusko využívá novodobých metod propagandy a snaží se ovlivnit informační prostor nejen na svém území, ale i za hranicemi.

Dezinformace motivované tímto způsobem jsou zpravidla z dílny nepřátelských států i nestátních skupin. Ty k šíření mohou využívat i své prostředníky na domácí scéně státu, na který cílí a různě kombinovat komunikační a hybridní vlivové techniky. Třeba i včetně špionáže. Dezinformace k získání politického vlivu nejčastěji využívají autoritářské mocnosti, jako je Rusko a Čína.

„Kremlu je jasné, že z ekonomického a vojenského hlediska nemůže soupeřit se Západem ani s Čínou, o to je pro něj informační válka důležitější,“ vysvětlil Ondřej Soukup z Českého rozhlasu, který se

Rusku věnuje. Poměrně masivní informační válku podle něj Moskva vede přinejmenším od anexe Krymu v roce 2014.

„Má k tomu specializované agentury, nejznámější je takzvaná trollí fabrika v Petrohradu. Původně šlo třeba o marketingové firmy, které dnes pracují pro stát,“ popsal Soukup, kde falešné informace vznikají. Cílem není propagovat jeden názor, ale tvořit informační chaos, v němž se lidé nevyznají. Snaží se rozbít jednotu západní společnosti, radikalizují a zveličují problémy.

Jak jsou pro Rusko důležité dezinformace a kde všude probíhá informační válka?

Video je možné si přehrát [také zde](#).

Co je to trollí farma?

Trollí farmy jsou či bývaly organizované a placené skupiny lidí, kteří spravují falešné profily na sociálních sítích, účastní se diskuzních fór a píšou blogy za účelem propagace produktů a služeb, politiků a politických stran nebo šíření ideologie nebo propagandy. Trollí farmy, které již mnohdy obsluhuje umělá inteligence, mají nejčastější spojitost s Ruskem a jeho strategií vést informační válku a šířit ruskou propagandu.

Nejznámější trollí farma v Petrohradu

Ruští trollové z petrohradské trollí farmy sídlí ve staré továrně na zbraně v Petrohradu. Snaží se manipulovat veřejné mínění ve prospěch režimu ruského prezidenta Vladimira Putina. Farma podporuje Putinovu invazi na Ukrajinu tím, že manipuluje s průzkumy veřejného mínění a zneužívá diskuse na mediálních webech a pod profily světových lídrů na sociálních sítích, jako je Twitter a TikTok.

Farma se dostala do širšího povědomí před prezidentskými volbami v USA, kdy vyšlo najevo její ovlivňování kampaně. Podle obvinění vzneseného v únoru 2018 federální Velkou porotou USA je spolu se

dvěma dalšími ruskými organizacemi a 13 ruskými občany stíhána za to, že škodila nebo bránila legální funkci americké vlády.

„Zakázaná“ pravda

Šířitelé dezinformací mohou žít v představě, že existuje jakási zakázaná, cenzurovaná pravda, která je nepohodlná elitám.

Motivováni nevinnou snahou tuto „pravdu“ odkrýt pak tyto informace šíří v dobré víře, že pomůžou ostatním. Někteří šíří dezinformace v důsledku vášnivého zapálení pro určitou myšlenku nebo organizaci. A existují i případy, kdy dezinformaci sdílejí lidé jen tak pro zábavu či pro „levné“ lajky. I takové chování však může napáchat velké škody.

Kde se dezinformace šíří

Sociální sítě

Dezinformace se podle analytiků v posledních letech šíří nejvíce na sociálních sítích, kde se obecně konspiračním teoriím daří a přestává tak záležet na pravdivosti informací. Uživatelé sociálních sítí kvůli funkci algoritmů vidí jen omezený informační obsah, a mají tudíž tendenci věřit, že jejich názory jsou totožné s převládajícím názorem ve společnosti. Vše pak umocňuje situace, kdy určité sdělení zapadá do přesvědčení nebo „vidění světa“ uživatele.

Jak se mění dezinformace na sítích?

Video je možné si přehrát [také zde](#).

Ukázky dezinformací na sociálních sítích za únor 2023

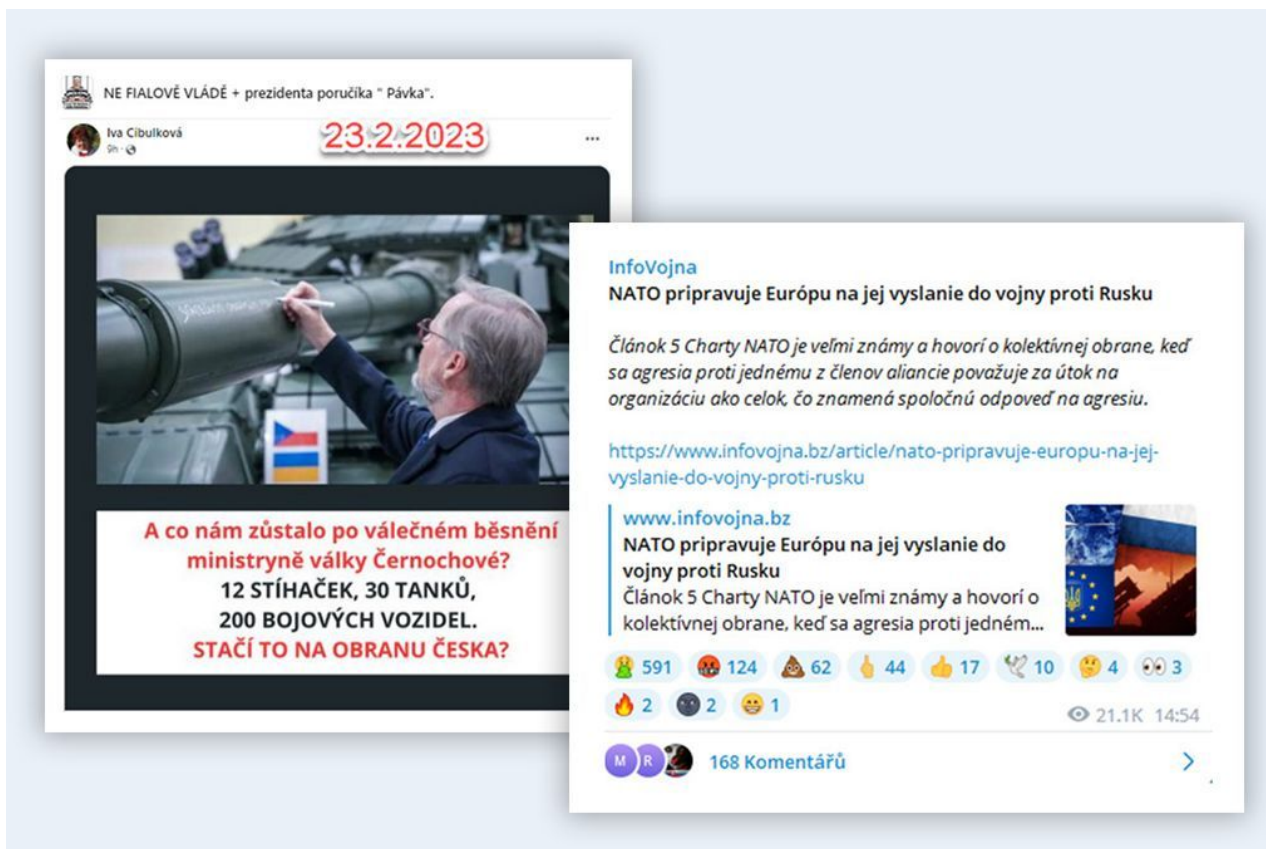

Foto: Čeští elfové, strana 14

Jaký příspěvek více zaujme?

- Očkování proti nemoci covid-19 způsobuje autismus a zabíjí děti v Česku.
- Žádná vědecká studie neprokázala, že očkování proti nemoci covid-19 poškozuje zdraví dětí.

Všechny příspěvky na sociálních sítích projdou prostřednictvím algoritmu jakýmsi virtuálním filtrem, cílem je ukázat atraktivní, burcující či zábavný obsah. Když se člověk bude bavit, stráví na sociální síti více času, bude vystaven většímu počtu reklam a správce sítě více vydělá. A jak algoritmus pozná, co bude mít úspěch? Zkrátka zobrazuje příspěvky, které už předtím měly u konkrétního uživatele či u předchozích konzumentů velkou odezvu, dostaly množství lajků, lidé je komentovali či sdíleli.

“Ten, kdo se choval... Facebook se chová nejhůř, nic si z náznaků regulací nedělal. V posledních měsících v Česku vzniká nová situace, kdy nejtvrďší jádro dezinformační scény migruje do

Telegramu, ten nemá jakoukoliv seberegulaci, všichni, kteří těm věcem rozumí, věří v to, že je za tím Rusko. Telegram byl založen dvěma ruskými občany a vývojové centrum mají v Rusku, nikdo nepochybuje, že je za tím Rusko.

František Vrabel

Video je možné si přehrát [také zde](#).

[rozbalit](#)

Řetězové e-maily

Masově přeposílané e-maily obsahující výmysly a dezinformace jsou v podstatě českým fenoménem. Většinou jde o informace vytržené z kontextu nebo se zveličeným významem. Propaganda se skrývá mezi velkým množstvím zábavných zpráv, vtipů a dalšího atraktivního obsahu. Využívá emotivního ovlivňování myšlení a většinou vybízí k dalšímu přeposílání. Uživatelé si obvykle neuvědomují, že šíří propagandu nebo se stali součástí hybridní války.

Ukázky řetězových e-mailů:

- **E-mail 1:** "Prodáno, je konec státního útvaru, zvaného UA !! Prodáno ! Ukrajina je prodána. A kdo je novým majitelem Ukrajiny? Zastavení plynových dodávek z Ukrajiny má na svědomí americký Pentagon ..." [celý e-mail](#)
- **E-mail 2:** Video sestříhané z úryvků vystoupení Jany Černochové a novinových článků. Vláda Petra Fialy straší válkou a chce prosadit změny ústavy a získat větší vojenské pravomoci. [celý e-mail](#)

[otevřít databázi](#)

Takzvané řetězové e-maily jsou nejrozšířenější nástroj ovlivňování cílící zejména na seniory. Velmi efektivní nástroj. Mají totiž oproti seriózním kanálům jednu velkou výhodu: jsou adresnější, osobnější, protože odesílatelé a příjemci se zpravidla znají. A když někoho znáte, věnujete přeposílané informaci výrazně větší pozornost.

Podle výsledků výzkumu agentury Ipsos ve spolupráci s výzkumným centrem Central European Digital Media Observatory z roku 2022 dostává řetězové e-maily 37 procent Čechů. „Víme, že sedm seniorů z deseti aktivně používá internet a polovina z nich pak zprávy, často právě dezinformace, šíří dál za pomoci řetězových e-mailů,“ upřesnil Jan Bartoš, vedoucí Centra Elpida, které pomáhá seniorům s mediálním vzděláváním.

S dezinformačními kampaněmi i řetězovými e-maily se snaží bojovat například skupina Čeští elfové, kteří přinášejí pravidelný monitoring dezinformační scény.

Témata řetězových e-mailů za únor a březen 2023

témata v únoru / *témata v březnu*

Témata v únoru. Autor: Čeští elfové

další

Dezinformační kampaň šířící se řetězovými e-maily během posledních prezidentských voleb v roce 2023 útočila hlavně na kandidáty, kteří se vymezili vůči Rusku a jeho agresi na Ukrajině. Podle Centra proti hybridním hrozbám ministerstva vnitra se téma prezidentských voleb na dezinformační scéně stalo více patrným již v listopadu 2022 a začalo dominovat týden, který předcházel prvnímu kolu (konalo se 12. a 13. ledna 2023). Vrcholu pak dosáhlo ve dnech vyhlášení výsledků, ať již prvního, nebo druhého kola voleb.

Dezinformace podle expertů mohly ovlivnit výsledky již první přímé volby prezidenta v roce 2013, kdy poškodily finalistu Karla Schwarzenberga lží, že chce Němcům vrátit majetek zabavený po druhé světové válce. O pět let později mohly i o procentní body snížit preference kandidáta Jiřího Drahoše výmyslem, že plánuje umístit uprchlíky z Afriky a Blízkého východu do českého pohraničí.

rozbalit

Dezinformační weby.

Seznam dezinformačních webů

- AC 24
- Aeronet
- Arfa
- Bez politické korektnosti
- Časopis Šifra
- Česko aktuálně
- Czech Free Press
- CZ 24 News
- ePortál
- EUportál
- FreeGlobe
- Na severu
- Nová republika
- New World Order Opposition

- Outsider Media
- Otevři svou mysl
- Pravdivě
- Protiproud
- Pravý prostor
- První zprávy
- Rukojmí
- Skrytá pravda
- Sputnik News
- Středoevropan
- Svobodné noviny
- Tadesco
- TOP News
- Věk světla
- Vlastenecké noviny
- Zvědavec

Zdroj: Nadační fond nezávislé žurnalistiky

Dezinformační weby napodobují seriózní online zpravodajská média a jejich vzhled. Mají však utajené vlastníky, utajené financování a zamlčují informace o redakční struktuře.

Často mixují dezinformace s populárními tématy a vytvářejí tak koktejl, který je pro čtenáře atraktivní.

další
rozbalit

Letáčky.

Zdroj: Manipulátoři

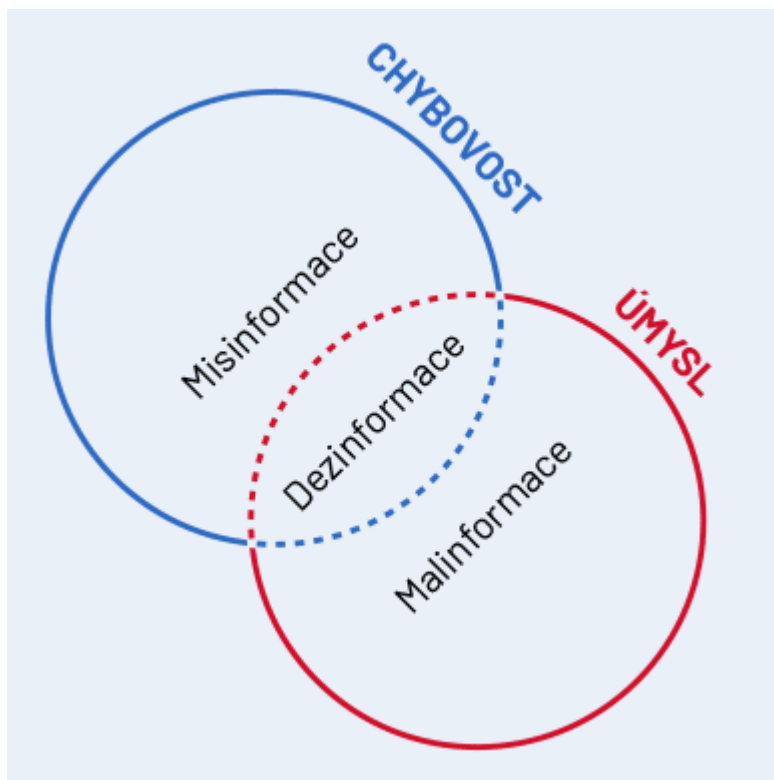
Kromě šíření dezinformací na sociálních sítích a formou rozesílání řetězových e-mailů útočí dezinformátoři především na seniory i za pomoci letáků, které vkládají do poštovních schránek.

Kvůli větší náročnosti to není rozšířená aktivita.

Na dezinformační letáky upozorňují například Manipulátoři.

Rozdělení dezinformací

Typy

Rozhovor s členem strategické komunikace NATO

Jsme v informační válce, nepřátelé sází na emoce a umí je zneužít, říká expert z NATO

Zkreslené informace se liší formou a mírou závažnosti a podle úmyslu člověka, který je vytvořil či šíří.

Dezinformace jsou záměrně vytvořené nepravdivé zprávy se zlým úmyslem.

Pokud někdo sdílí nepravdivý obsah a neuvědomuje si to, jde o takzvanou **misinformaci**. „Jsou to takové nepravdivé fámy, které nejsou připisovány žádnému konkrétnímu zdroji, a proto jsou

nespolehlivé a často neověřené. Lidé je šíří dál, protože v nich vyvolávají emoce,“ vysvětlil člen strategické komunikace NATO Yves Desbiens.

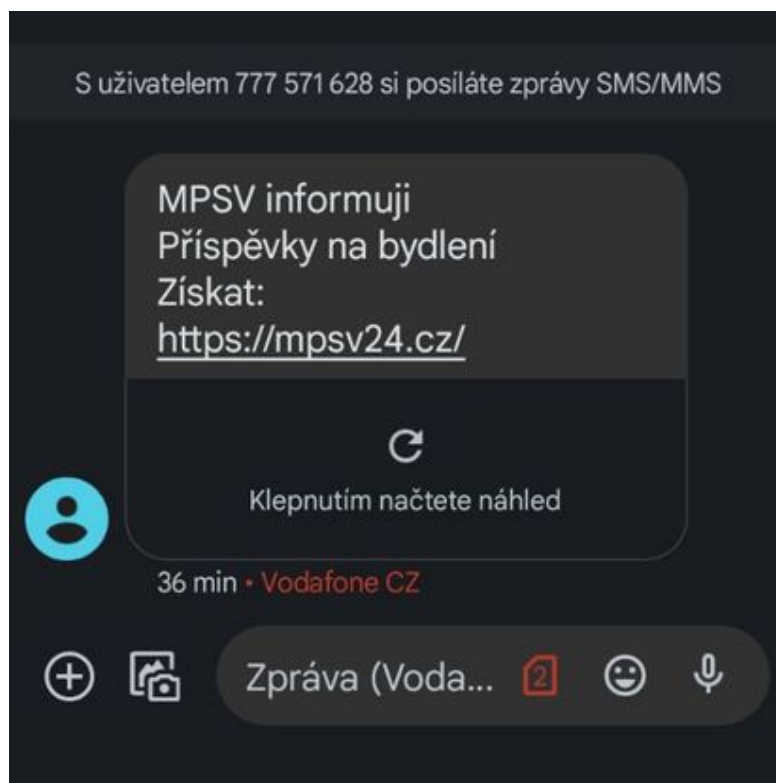
Pokud pak někdo sdílí pravdivou informaci s úmyslem poškodit druhé, používá se termín **malinformace**.

Druhy

Hlavní druhy dezinformací jsou konspirační teorie, mýty, propaganda a hoaxy.

Konspirační teorie odkazují na okrajové teorie, které vysvětlují historické nebo současné události jako výsledek tajného spiknutí skupiny mocných osob.

Ukázka hoaxy

Hoax: Máš neuhrazenou platbu, dlužnou částku je třeba uhradit (ukázku nabízí [Hoax.cz](https://hoax.cz)), SMS s podvodným odkazem o příspěvku na bydlení ([zde](https://mpsv24.cz/)), databáze všech hoaxů [zde](https://hoax.cz).

Zdroj: [Hoax.cz](https://hoax.cz)

Mýty jsou vymyšlené příběhy obsahující tvrzení, které není ničím podložené. Mohou být propracované a snažit se některé skupině lidí přisuzovat vlastnosti s vidinou vybraného cíle. Mýtům navíc nahrává představitivost některých lidí, předávání příběhů mezi přáteli, známými a nespolehlivými zdroji.

Propaganda se skládá z vymyšlených příběhů, jejichž cílem je poškodit protivníka. Může útočit například na politickou stranu, skupinu lidí nebo stát. Propaganda může mít velký vliv na výsledky voleb. „Ruská federace se naše obyvatelstvo snaží ovlivňovat dlouho. Jsme vystaveni soustavnému tlaku a mediální masáži s cílem zmanipulovat vědomí lidí, aby odmítli náš ústavní systém. Rusko proniklo tím, že si v Česku vychovalo svoji pátou kolonu,“ upozornil datový analytik František Vrabel.

Hoax je podvodná, mystifikační, varovná či žertovná klamavá zpráva, která se může objevit například v hromadně přeposílaných e-mailech nebo na sociálních sítích. Může jít o falešné prosby o pomoc, nové nebezpečí, šokující informace, nabídky na snadné výdělků, městské legendy a podobně. Pokud zpráva obsahuje výzvu k dalšímu rozeslání, pravděpodobně se jedná o hoax.

Vysvětlení, jak hoaxům nenaletět, zpracoval Hoax.cz.

Proč na náš mozek dezinformace fungují

Psychologické výzkumy ukazují, že autoři dezinformace navrhují tak, aby dokázaly obejít i pečlivé analytické uvažování. Nikdo proti tomu není zcela imunní, a to ani vysoce vzdělaní a inteligentní lidé. Ti jsou na tom ve skutečnosti často ještě hůř, neboť si následně dokážou přebrané stanovisko dobře obhájit.

Konfirmační zkreslení

Konfirmační zkreslení znamená, že se **soustředíme na informace, které potvrzují naše již existující názory**. Ostatní informace, které byly v rozporu s naším tvrzením, pak přehlízíme, ignorujeme, vytěsňujeme, potlačujeme.

Soustředíme se na to, co podporuje naše názory, protiargumenty přehlídíme.

Foto: Shutterstock | Texty v obrázku: E-bezpečí

Falešným zprávám často věříme, protože obecně máme sklony vybírat si z množství informací právě ty, které se nám líbí a které potvrzují náš existující názor. Jedná se o takzvané **konfirmační zkreslení**. “Lidé dokážou být přemýšliví a racionální, ale naše přání, naděje, obavy a motivace často nakloní misku vah tak, že s větší pravděpodobností přijmeme za pravdu to, co podporuje tvrzení, kterému chceme věřit,” vysvětlil Peter Ditto, sociální psycholog z Kalifornské univerzity v Irvine.

Pokud nám tedy například nebude před volbami sympatický některý z kandidátů na prezidenta, budeme mít větší tendence věřit i fake news, které jeho osobnost dehonestují. A naopak: pokud budeme pevně přesvědčeni o tom, že jednoho z kandidátů volit nebudeme, protože nám prostě není sympatický, ani předložená fakta náš názor nezmění a my na něm budeme naopak ještě více lpět.

Zkrátka snadněji přijímáme myšlenky a názory, které zastávají i ostatní, například členové stejné sociální bubliny. Jinými slovy: pokud většina našich přátel věří, že pandemie covidu-19 neexistuje, je pro nás snadnější přidat se k nim a uvěřit tomu také. Zde se uplatňuje dynamika a tlak sociální skupiny. Jde o takzvaný **stádový efekt**.

Dezinformace potom často využívají rétoriku, která působí na emoce člověka. Lidský mozek hodnotí sdělení spíše subjektivně a na základě emocí nežli pomocí objektivního hodnocení. To je důvodem, proč je pro čtenáře přitažlivější strhující titulek cílený na emoce namísto článku, který se snaží pouze informovat a není citově zabarvený.

Kvíz

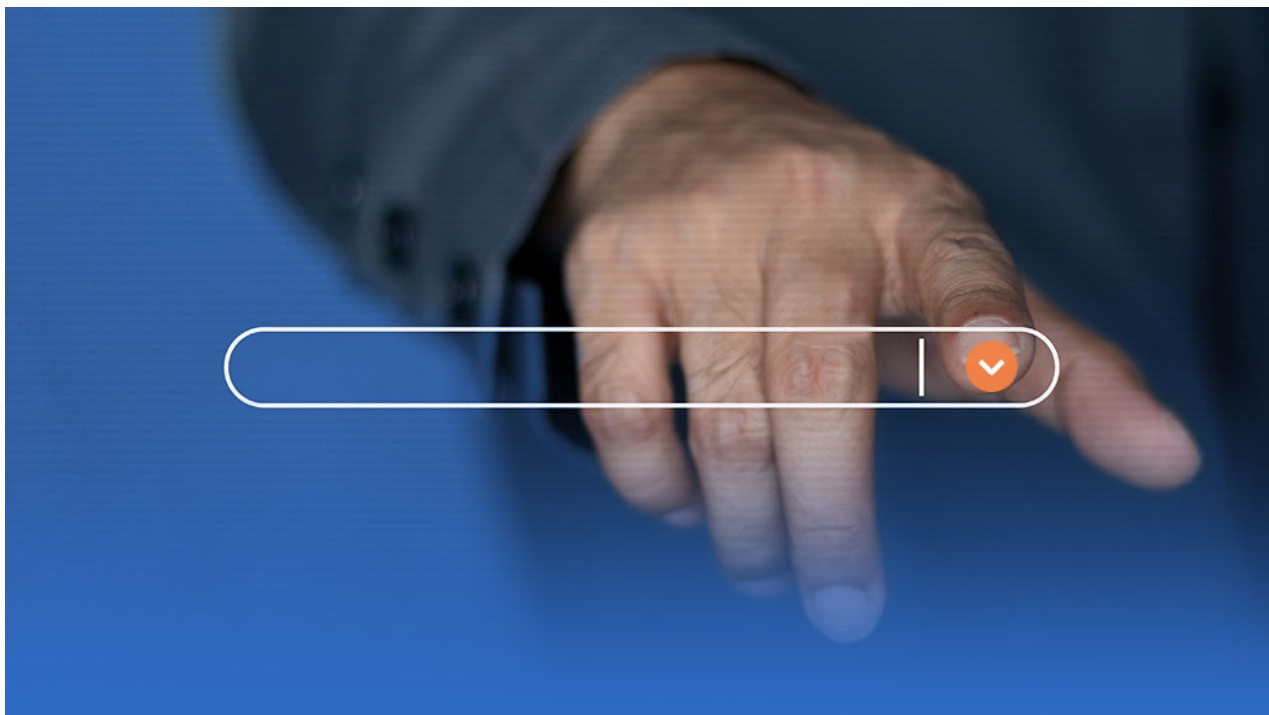
Umělá inteligence na sociálních sítích usměrňuje, co vidíte. Zkuste si kvíz o dezinformacích, který vytvořila právě umělá inteligence (editorsky upraveno).

Co je dezinformace?

- Informace, které jsou záměrně nepravdivé nebo zavádějící
- Informace, které jsou neúmyslně nepravdivé nebo nepřesné
- Informace, které jsou pravdivé, ale nepopulární

1/11

Jak nepodlehnout dezinformacím

Kdo?Co?Komu?Jak?Proč?

Kdo?

Mezi klíčové znaky dezinformačních zpráv patří **chybějící autor**. Zaměřte se na to, **kdo zprávu sepsal a s jakým cílem**. Pro koho je zpráva určená, kdo za sdělení případně zaplatil, pro koho je důležité, **koho a jak může poškodit**. Když víte, kdo článek vytvořil, jaké informace o něm lze dohledat a kdo má kontrolu nad vznikem zprávy a šířením, dovedete ji zasadit do širšího kontextu. Pak taky snadněji pochopíte, proč vznikla. Pokud tito lidé svou identitu zatajují, je to důvod k ostražitosti. Ověřit zdroje informací je možné mimo jiné přímo při vyhledávání na Googlu. Funkce "Informace o výsledku" umožňuje prověřit zdroj článku a vyvarovat se šíření zavádějících zpráv. Google tak čtenáře informuje o tom, odkud se chystá čerpat informace.

další

Zdroj: Jeden svět na školách | Foto: Shutterstock

Čeho si v člancích všímat

Titulky jsou mnohdy napsané velkými písmeny.

Titulky jsou mnohdy napsané velkými písmeny.

Titulky jsou mnohdy napsané velkými písmeny.

Je vhodné
zkontrolovat
datum zprávy.

Je vhodné
zkontrolovat
datum zprávy.

Vnímejte, jak souvisí text s přidáním obrázkem.

Vnímejte, jak souvisí text s přidáním obrázkem.

 Stáhnout PDF

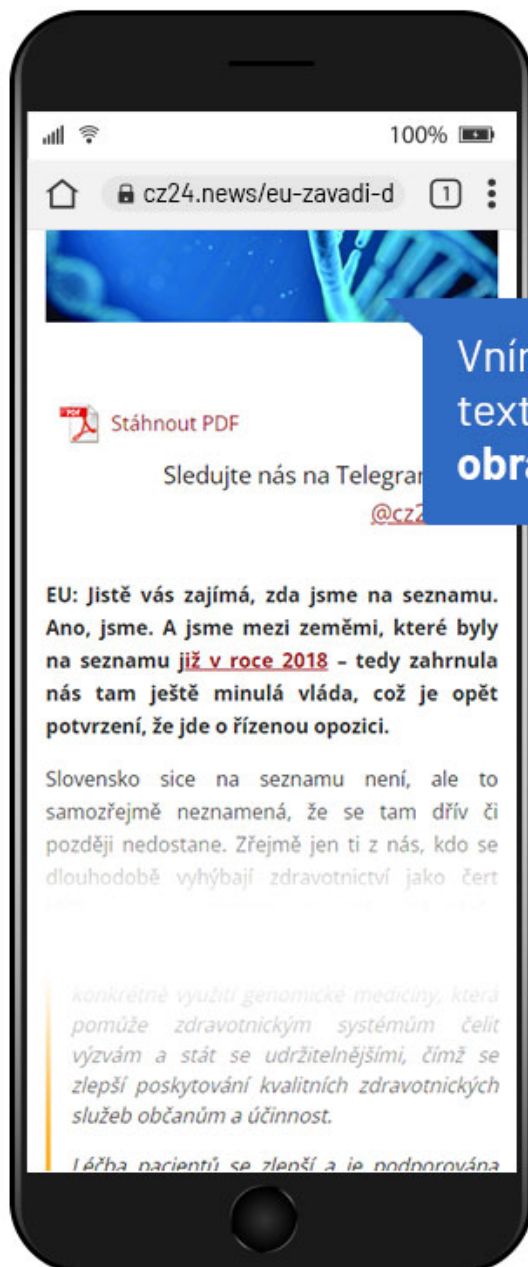
Sledujte nás na Telegramu:

[@cz24news](https://t.me/cz24news)

EU: Jistě vás zajímá, zda jsme na seznamu. Ano, jsme. A jsme mezi zeměmi, které byly na seznamu **již v roce 2018** - tedy zahrnula nás tam ještě minulá vláda, což je opět potvrzení, že jde o řízenou opozici.

Slovensko sice na seznamu není, ale to samozřejmě neznamená, že se tam dřív či později nedostane. Zřejmě jen ti z nás, kdo se dlouhodobě vyhýbají zdravotnictví jako čert

konkrétně využití genomické medicíny, která pomůže zdravotnickým systémům čelit výzvám a stát se udržitelnějšími, čímž se

Vnímejte, jak souvisí text s přidáním obrázkem.

Stáhnout PDF

Sledujte nás na Telegramu

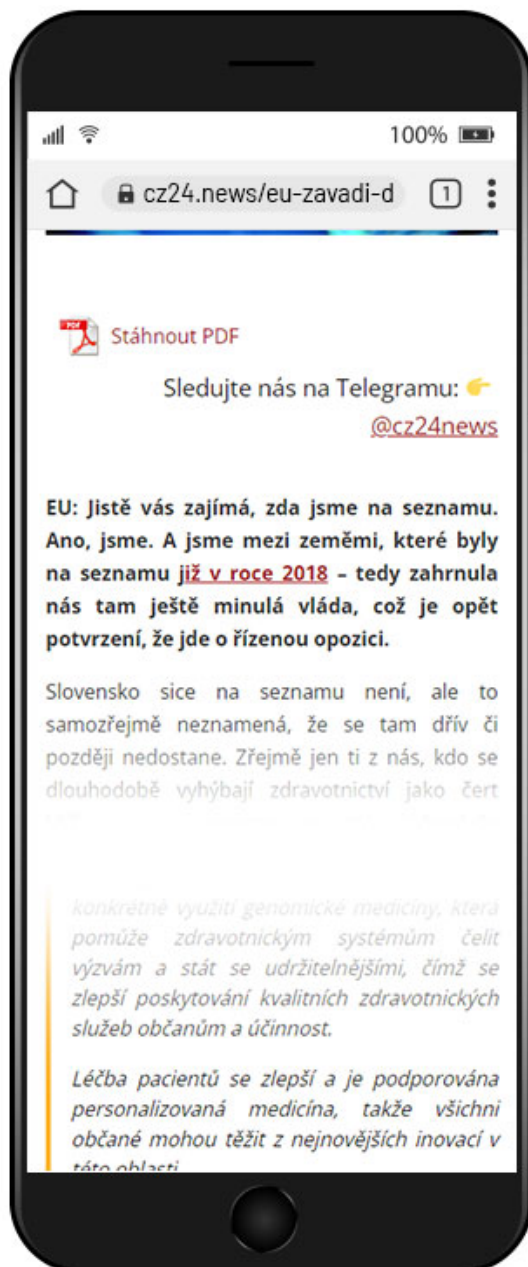
@cz24

EU: Jistě vás zajímá, zda jsme na seznamu. Ano, jsme. A jsme mezi zeměmi, které byly na seznamu již v roce 2018 - tedy zahrnula nás tam ještě minulá vláda, což je opět potvrzení, že jde o řízenou opozici.

Slovensko sice na seznamu není, ale to samozřejmě neznámá, že se tam dřív či později nedostane. Zřejmě jen ti z nás, kdo se dlouhodobě vyhýbají zdravotnictví jako čert

konkrétně využití genomické medicíny, která pomůže zdravotnickým systémům čelit výzvám a stát se udržitelnějšími, čímž se zlepší poskytování kvalitních zdravotnických služeb občanům a účinnost.

Léčba pacientů se zlepší a je podporována

 Stáhnout PDF

Sledujte nás na Telegramu:

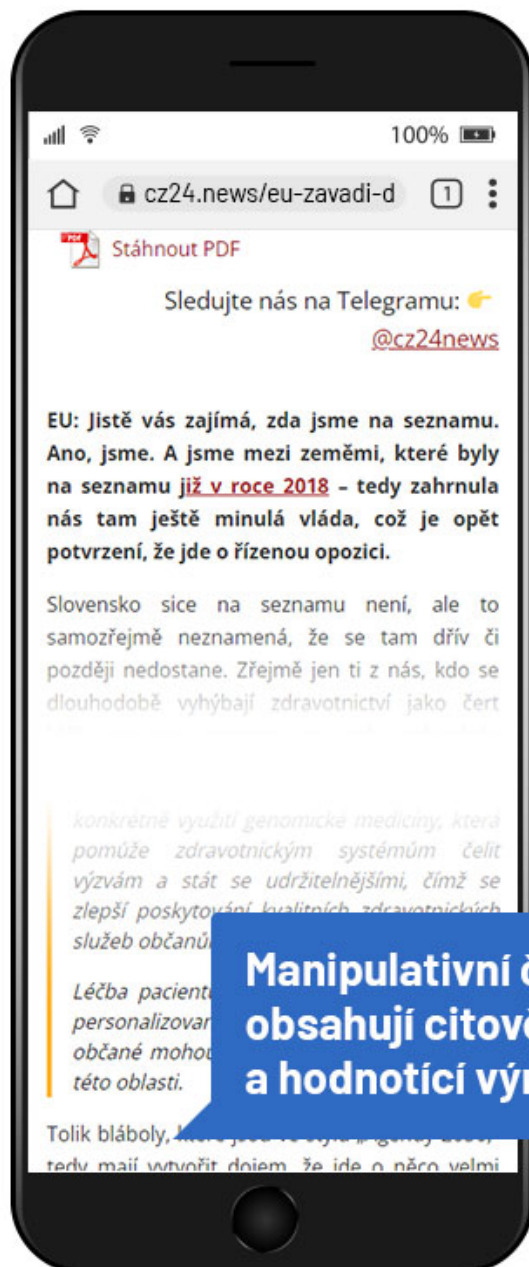
[@cz24news](#)

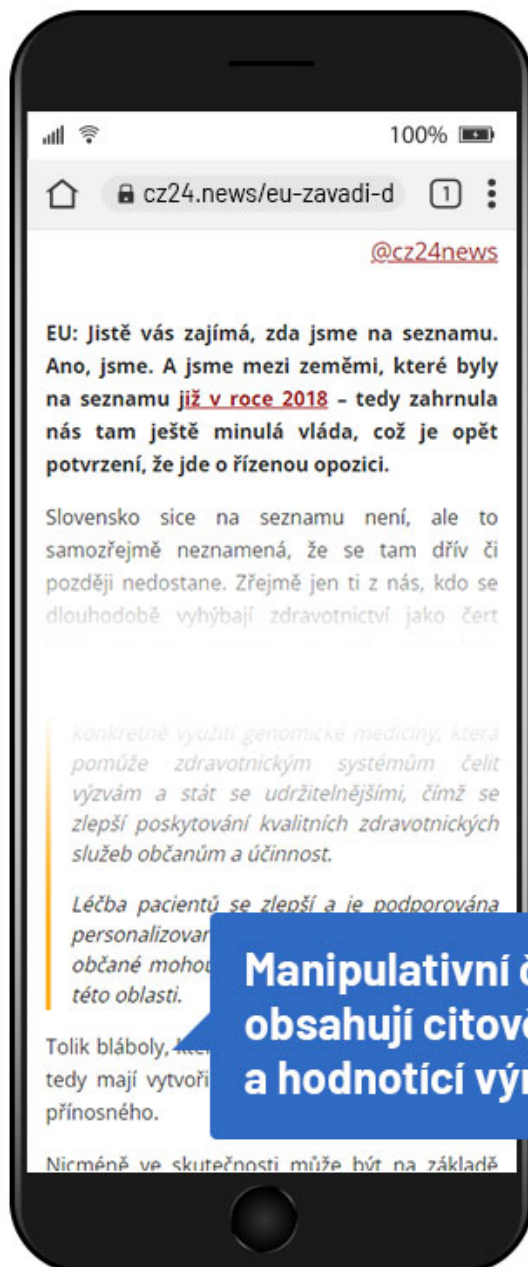
EU: Jistě vás zajímá, zda jsme na seznamu. Ano, jsme. A jsme mezi zeměmi, které byly na seznamu již v roce 2018 - tedy zahrnula nás tam ještě minulá vláda, což je opět potvrzení, že jde o řízenou opozici.

Slovensko sice na seznamu není, ale to samozřejmě neznamená, že se tam dřív či později nedostane. Zřejmě jen ti z nás, kdo se dlouhodobě vyhýbají zdravotnictví jako čert

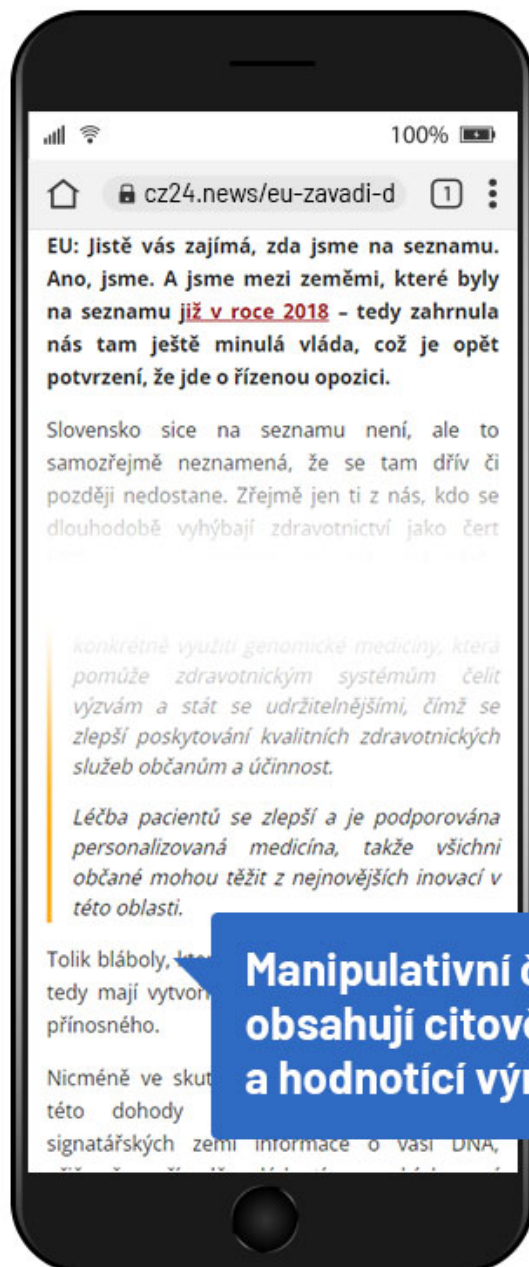
konkrétně využití genomické medicíny, která pomůže zdravotnickým systémům čelit výzvám a stát se udržitelnějšími, čímž se zlepší poskytování kvalitních zdravotnických služeb občanům a účinnost.

Léčba pacientů se zlepší a je podporována personalizovaná medicína, takže všichni občané mohou těžit z nejnovějších inovací v této oblasti

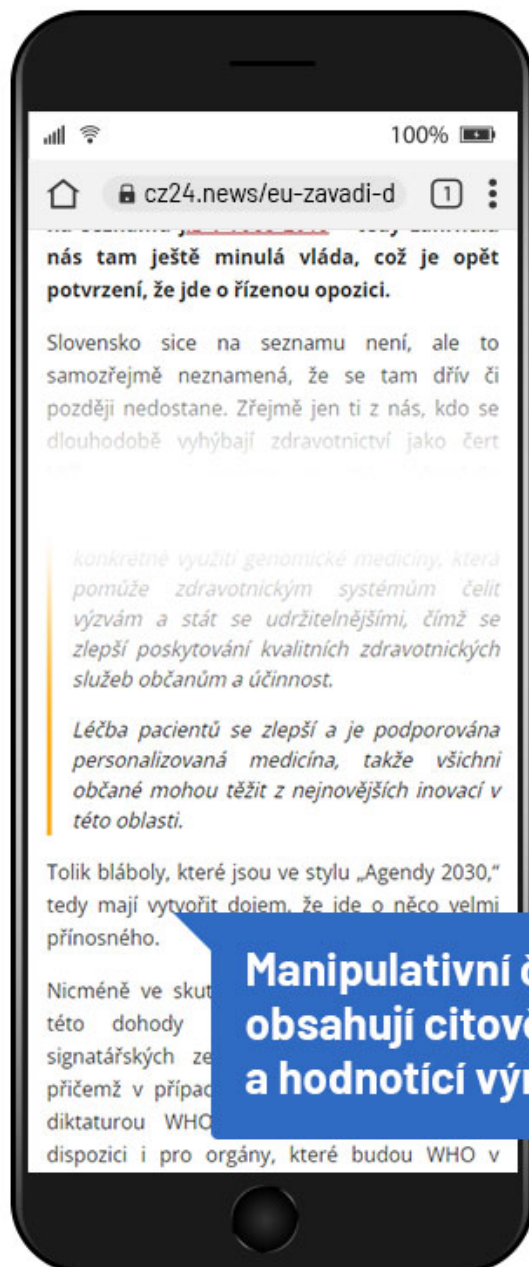

Manipulativní články zpravidla obsahují citově zbarvené a hodnotící výrazy.

Manipulativní články zpravidla obsahují citově zbarvené a hodnotící výrazy.

nás tam ještě minulá vláda, což je opět potvrzení, že jde o řízenou opozici.

Slovensko sice na seznamu není, ale to samozřejmě neznamená, že se tam dřív či později nedostane. Zřejmě jen ti z nás, kdo se dlouhodobě vyhýbají zdravotnictví jako čert

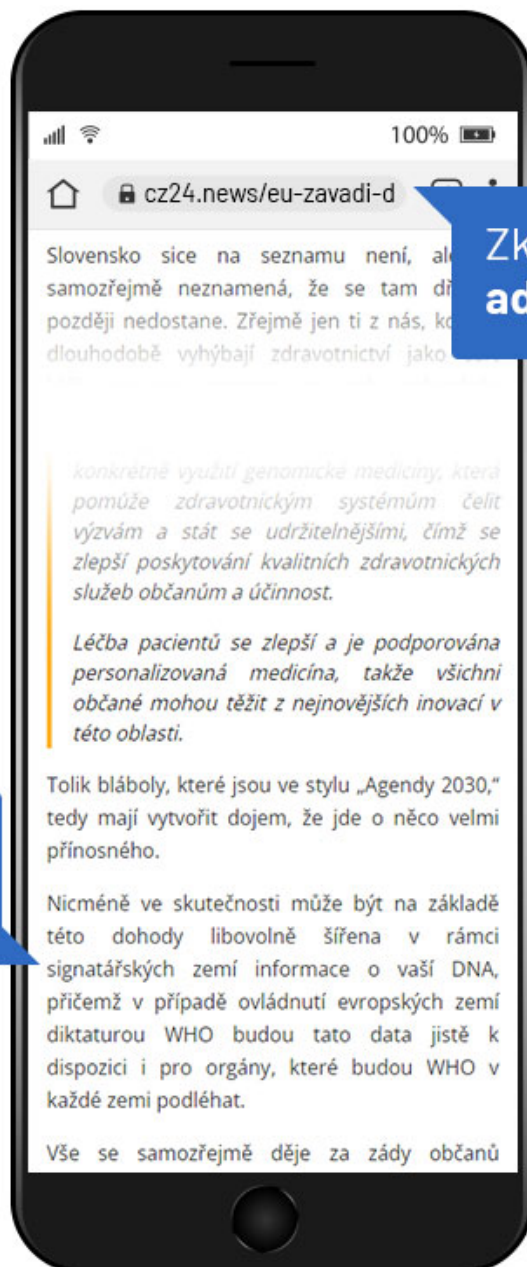
konkrétně využití genomické medicíny, která pomůže zdravotnickým systémům čelit výzvám a stát se udržitelnějšími, čímž se zlepší poskytování kvalitních zdravotnických služeb občanům a účinnost.

Léčba pacientů se zlepší a je podporována personalizovaná medicína, takže všichni občané mohou těžit z nejnovějších inovací v této oblasti.

Tolik bláboly, které jsou ve stylu „Agendy 2030,“ tedy mají vytvořit dojem, že jde o něco velmi přínosného.

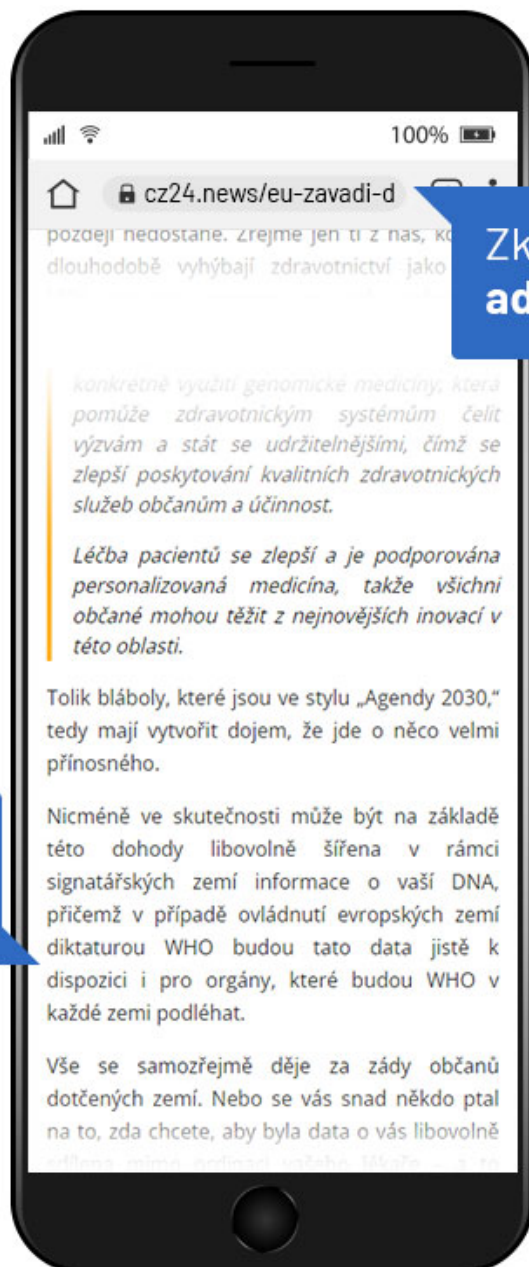
Nicméně ve skutečnosti tato dohoda signatářských zemí přičemž v případě diktaturou WHO v dispozici i pro orgány, které budou WHO v

Manipulativní články zpravidla obsahují citově zabarvené a hodnotící výrazy.

Zkontrolujte
adresu.

Zkontrolujte
zdroj článku.

Zkontrolujte
adresu.

Zkontrolujte
zdroj článku.

pozdeji nedostane. Zrejme jen ti z nas, kd
dlouhodobě vyhýbají zdravotnictví jako

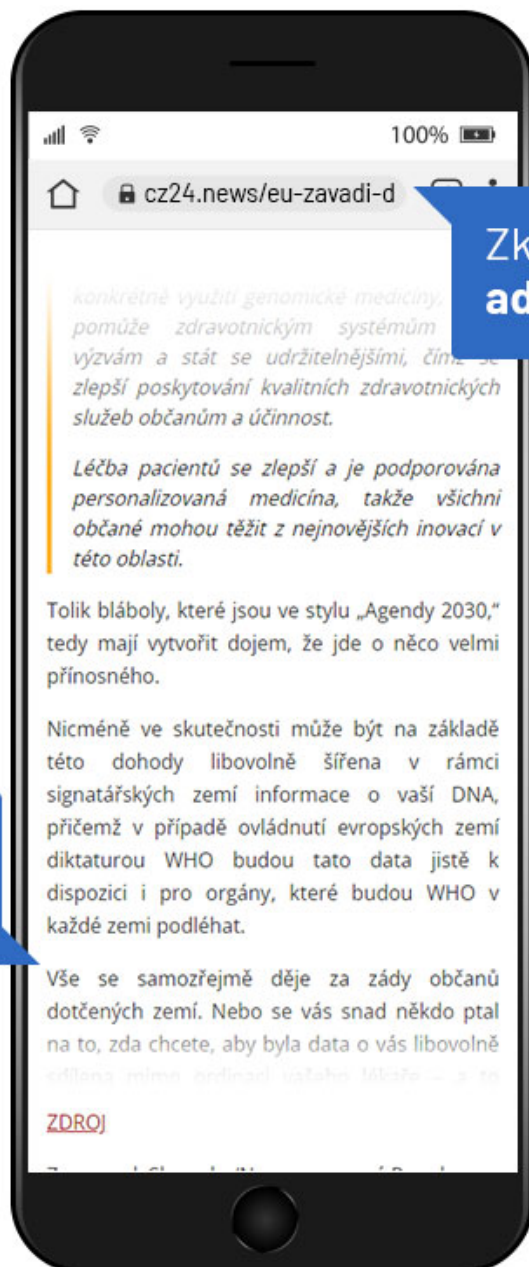
konkrétně využití genomické medicíny, která pomůže zdravotnickým systémům čelit výzvám a stát se udržitelnějšími, čímž se zlepší poskytování kvalitních zdravotnických služeb občanům a účinnost.

Léčba pacientů se zlepšila a je podporována personalizovaná medicína, takže všichni občané mohou těžit z nejnovějších inovací v této oblasti.

Tolik bláboly, které jsou ve stylu „Agendy 2030,“ tedy mají vytvořit dojem, že jde o něco velmi přínosného.

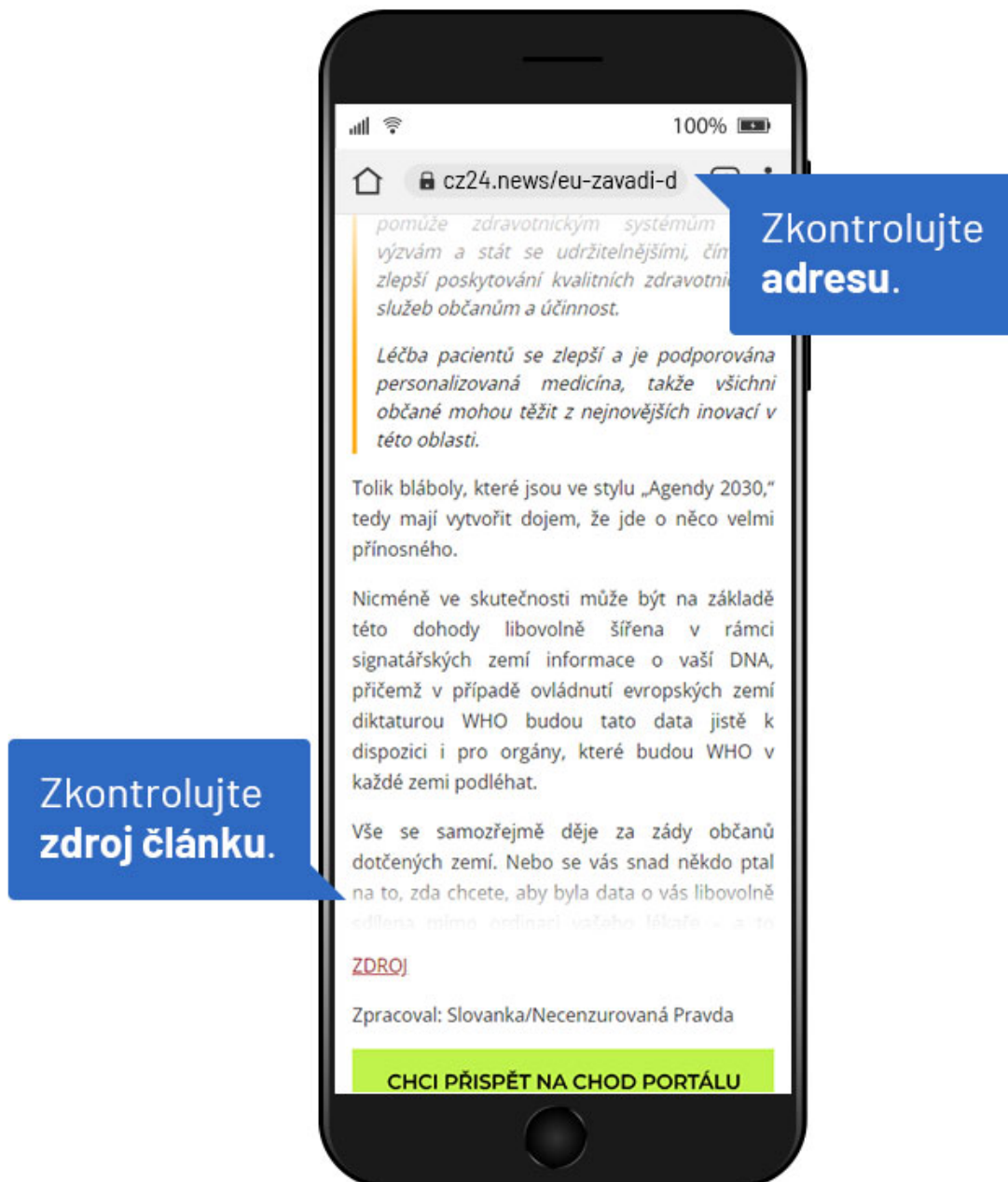
Nicméně ve skutečnosti může být na základě této dohody libovolně šířena v rámci signatářských zemí informace o vaší DNA, přičemž v případě ovládnutí evropských zemí diktaturou WHO budou tato data jistě k dispozici i pro orgány, které budou WHO v každé zemi podléhat.

Vše se samozřejmě děje za zády občanů dotčených zemí. Nebo se vás snad někdo ptal na to, zda chcete, aby byla data o vás libovolně

Zkontrolujte
adresu.

Zkontrolujte
zdroj článku.

Titulek

Titulky u dezinformačních článků se snaží zaujmout na první pohled, mnohdy jsou napsané **velkými písmeny**, stejně jako v této ukázce. Často využívají vykřičníky. Titulek se zpravidla snaží **vzbudit pocit rozhořčení**, pobouření či odkrýt „**utajenou pravdu**“. Po přečtení titulku si zkontrolujte, zda jeho vyznění odpovídá tomu, co je napsáno v textu.

další

Datum

Je vhodné zkontrolovat i datum zprávy. Může se jednat o **roky starý článek**, který je hojně sdílený ve snaze vzbudit dojem, že souvisí s aktuálním děním.

[další](#)

Foto, vizuální prvky

Vnímejte, jak souvisí text s přidaným obrázkem. Může jít o fotomontáž nebo **obrázek z jiného kontextu** či časového období. Návod na spolehlivé ověření fotografií je přehledně zpracován projektem Hlídací pes.

[další](#)

Jazyk

Manipulativní články zpravidla obsahují **citově zabarvené** a hodnotící výrazy. Je třeba zpozornět, pokud se autor odvolává na „**zdravý selský rozum**“ a dál neargumentuje. Totéž platí pro obrat typu: „**Ale co když je to jinak, než si myslíme**“.

V našem interaktivním textu jde konkrétně o věty poukazující na to, že se “vše děje za zády občanů”. “Nebo se vás snad někdo ptal na to, zda chcete, aby byla data o vás libovolně sdílena mimo ordinaci vašeho lékaře – a to dokonce po celé Evropě?”

Dezinformační texty se také odvolávají na obraty „všichni už pochopili / všichni už vyzkoušeli a využívají... musíte také zkusit“. Pracují i s **vytržením z kontextu** nebo s pokřiveným kontextem. Mnohdy jde o zveličení malého problému nebo **přehlížení důležitých souvislostí**. Čtenář by se měl pokusit získat kontext, tedy vyhledat další informace o základních tezích obsažených v textu.

[další](#)

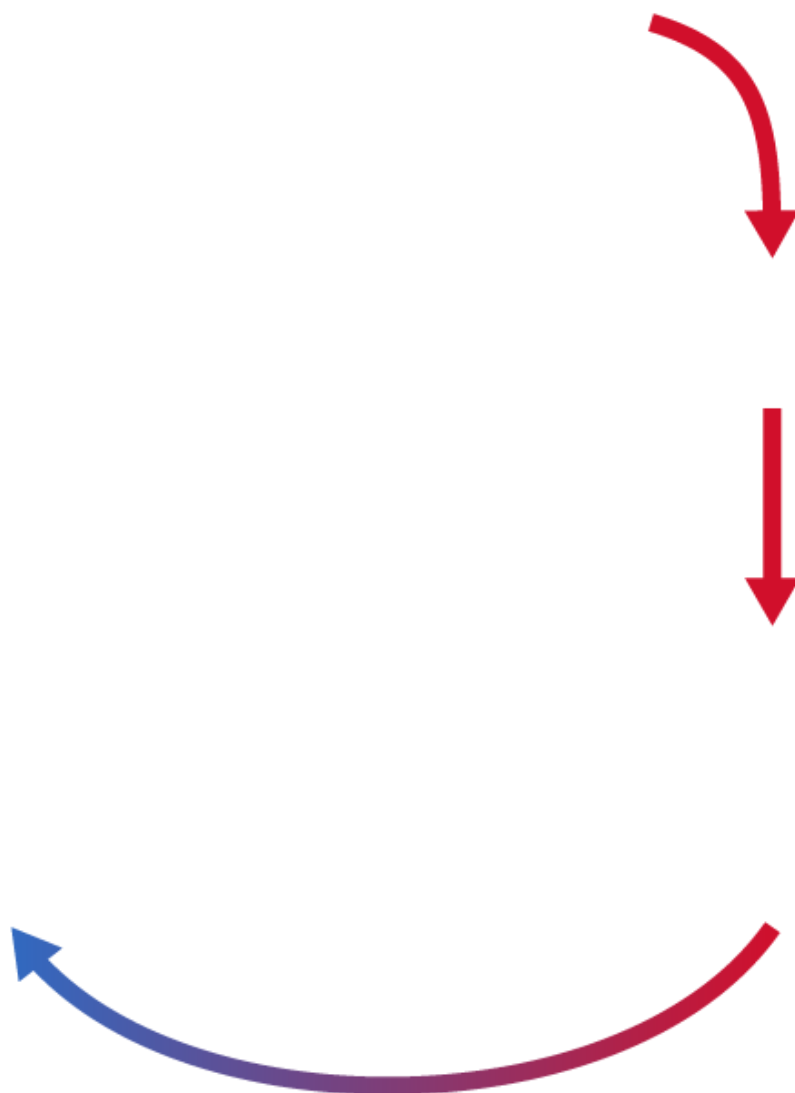
Autor

Zkontrolujte si **zdroj článku** – nejlépe i adresu, případně telefonní číslo do redakce. V této ukázce jméno autora chybí. Je popsán jen přezdívkou Slovanek. O autorovi ani není možné dohledat žádné informace.

Foto: Shutterstock/Aktuálně.cz

Jak přemýšlet nad informacemi

Jedná se o názory,
nebo o fakta?

NÁZOR

FAKT

Jsou daná
fakta pravdivá,
či nikoliv?

Na základě jakých
faktů je názor
vystaven?

Zdroj: Central European Digital Media Observatory.

Zajímavé odkazy

Kde zjistit, jaká média jsou důvěryhodná

Nezávislému měření důvěryhodnosti českých médií se věnuje Nadační fond nezávislé žurnalistiky prostřednictvím nástroje Media rating.

Jak si ověřit pravost fotografie

Návod na spolehlivé ověření fotografií je přehledně zpracován projektem Hlídací pes

Obrazový hoax rozebírá web Zvolsi.info

Weby a projekty, které bojují proti dezinformacím

Projekt od Jigsaw Google

- kanál se všemi videi od Jigsaw:
[youtube.com/@infointerventions/videos](https://www.youtube.com/@infointerventions/videos)
- článek Aktuálně.cz s podrobnostmi o kampani Jigsaw:
zpravy.aktualne.cz/domaci/cesi-dezinformace-google/r~56fdc99635b811eda873ac1f6b220ee8/

Organizace a instituce

Mediální gramotnost/vzdělávání

rozbalit

Co způsobují dezinformace

Dezinformace ovlivňují celou společnost, mohou měnit postoje, přesvědčení, a tedy i chování lidí. Důsledkem dlouhodobého šíření dezinformací je zhoršování úrovně veřejné debaty, ztráta důvěry v demokratické instituce i procesy, polarizace a radikalizace společnosti a vytvoření zdánlivě nepřekonatelné ideologické propasti. Ta znemožňuje racionální dialog, do kterého by výrazně nepromlouvaly emoce.

Polarizace společnosti

Jak dezinformace přispívaly k rozdělování společnosti, bylo viditelné hned v několika na sebe navazujících krizích minulých let. Nepravdivé zprávy o pandemii nemoci covid-19 v Česku i ve světě znejistily veřejnost, zvýšily negativní dopad krize a bránily hladkému fungování státních institucí.

Analýza ministerstva vnitra

[Souhrn poznatků k českým prezidentským volbám 2023](#)

V době ruské vojenské invaze na Ukrajinu se v Česku prokremelské dezinformace rovněž snažily o rozvrat společnosti, vyvolat nedůvěru ve státní instituce, fungování Evropské unie a Severoatlantické aliance.

Podobně k tomu docházelo během prezidentských voleb v roce 2023. V některých předvolebních kampaních a na sociálních sítích se šířily dezinformace o prezidentských kandidátech, zejména o generálovi Petru Pavlovi. Obdobné to bylo i v předchozích volbách.

Rozklad demokracie

Dezinformace slouží jako prostředek informační či hybridní války, kterým se cizí mocnosti snaží vměšovat do naší politiky a společnosti. Jedním se zamýšlených cílů používání dezinformací tak může být až rozklad demokracie nebo s ní spojených hodnot.

Fighting
Misinformation
Online

Strengthening Media Literacy in CEE
20th June 2023, Bratislava

Zveme vás na konferenci o roli mediální gramotnosti v boji proti dezinformacím

Zaregistrujte se

Rusko podle analytiků na rozložení společnosti pracuje dlouhé roky. Na Krymu v roce 2014 dosáhlo svých cílů právě kombinací vojenského zásahu, ekonomického vlivu i dezinformací.

Spojené státy a Evropa zaznamenaly v posledních několika desetiletích rostoucí politickou polarizaci a klesající důvěru v demokracii. Rusko se to snažilo využít prostřednictvím podpory krajně pravicových a populistických aktérů. Hybridní hrozby se totiž často přizpůsobují zranitelnosti, které u cílového státu, zpozorují. To, co podkopávají, je tak nakonec důvěra.

Impulsem pro Rusko je ovlivňovat například výsledky voleb. Zaseje tak pochybnosti a vytvoří nestabilitu. Cílem není propagovat jeden názor, či zlepšit obrázek o samotném Rusku, ale vytvořit informační

chaos, v němž se lidé nevyznají. Z tohoto důvodu musí být i například podle Severoatlantické aliance budování důvěry bráno jako klíčová obranná hráz proti hybridním hrozbám a dezinformacím.

„Dezinformace se mohou stát vcelku jednoduše oficiální doktrínou určité politické moci, která ovládne stát, jak můžeme vidět na příkladu Maďarska nebo v extrémní podobě Srbska. V tom okamžiku je evidentně shoda důvěry a manipulace, což je nejhorší stav,“ řekl odborník na dezinformace Bohumil Kartous.

Podle ministerstva vnitra byla v rámci prezidentských voleb v Česku v roce 2023 zaznamenána dezinformační aktivita cizí moci, zaměřená na poškození jednoho z kandidátů, konkrétně bývalého náčelníka generálního štábu a předsedy vojenského výboru NATO generála ve výslužbě Petra Pavla.

Rusko na pomoc Trumpovi

Rusko se v roce 2016 pokoušelo v amerických prezidentských volbách pomoci Donaldu Trumpovi proti soupeřce Hillary Clintonové. K takovému závěru dospěla americká zpravodajská služba CIA. Později to potvrdily i analýzy amerického Senátu. Většinu propagandistické činnosti organizovala firma patřící miliardáři z Petrohradu, blízkému spolupracovníkovi Vladimira Putina a dnes šefovi ruské žoldnéřské Wagnerovy skupiny Jevgeniji Prigožinovi. Ten později zásah do amerických voleb sám přiznal.

“Vměšovali jsme se, vměšujeme se a budeme se vměšovat. Opatrně, přesně, chirurgicky a po svém, jak to umíme.”

Jevgenij Prigožin, blízký spolupracovník Vladimira Putina

Krise důvěry v média

Dlouhodobé šíření dezinformací způsobuje, že lidé hůře rozpoznají falešné zprávy od těch pravdivých, důsledkem je pak všeobecný pocit nedůvěry v tradiční média. Ta mají přitom významnou funkci, umožňují fungování demokracie, informují v kontextu o veřejných

záležitostech, čtenářům, posluchačům a divákům pomáhají se zorientovat v aktuálním dění, usnadňují časově náročné ověřování získaných informací.

V letech 2020 až 2022 klesla v Česku důvěra v online zpravodajství veřejnoprávních médií o osm procentních bodů, uvádí průzkum AMI Digital Index. České televizi a Českému rozhlasu tak v roce 2022 věřilo přibližně 60 až 70 procent Čechů.

Srovnání důvěry v média v Evropě a ve světě

Důvěra v média klesla po celém světě kvůli obavám z falešných zpráv na historické maximum, uvedla analýza společnosti Edelman za rok 2022. **Dvě třetiny (67 %) lidí na celém světě uvedlo, že se domnívají, že se novináři záměrně snaží uvést lidi v omyl tím, že říkají věci, o kterých vědí, že jsou nepravdivé nebo hrubě zveličené.** Oproti poslední zprávě z roku 2021 je to nárůst o osm procentních bodů. Víra v média klesla v 15 sledovaných zemích, přičemž největší pokles hlásily USA, a to o šest procentních bodů. Jen 39 procent lidí v USA uvedlo, že důvěřuje médiím.

Kolik lidí věří médiím

Rumunsko

56 %

Česko

53 %

Lotyšsko

53 %

Litva

50 %

Slovensko

37 %

Polsko

32 %

Bulharsko

31 %

Maďarsko

27 %

Ve srovnání se zeměmi v regionu, Češi patří k těm, kteří věří médiím nejvíce. V roce 2023 jim věřilo 53 procent lidí. Zatímco 52 procent respondentů ze střední a východní Evropy v průměru věří, že jejich média jsou svobodná, pouze 42 procent důvěřuje informacím, které poskytují.

Zdroj: Globsec 2023

Například před konáním druhého kola voleb se objevilo hojně sdílené a manipulativně sestříhané video, na kterém Petr Pavel zdánlivě prohlašuje, že Česko musí vstoupit do války s Ruskou federací, ačkoliv toto reálně nikdy veřejně neřekl. Video dle všeho poprvé nahrál do digitálního prostoru telegramový účet „neČT24“, což je účet ruského propagandistického média Sputnik, které je na sankčním seznamu EU.

Trend krize důvěry veřejnosti ve sdělovací prostředky je přitom celosvětový. Na globální úrovni ztratila média podle průzkumu agentury Edelman ve stejném časovém období pět procentních bodů a celkově jim důvěřuje jen 57 procent respondentů z celého světa.

Centrum Reuters Institute for the Study of Journalism se ve výzkumu zaměřilo na obecnou důvěru ve zprávy v Česku. Podle výsledků v roce 2022 důvěřovalo zprávám pouze 34 procent Čechů, ještě v roce 2015 to bylo o pět procentních bodů víc. Zpráva organizace

Globsec z roku 2023 ale ukazuje na pozitivnější vývoj. Důvěru standardním mainstreamovým médiím naměřila u 53 procent Čechů. Jde o jeden z nejlepších výsledků v rámci střední a východní Evropy.

Z výsledků výzkumu agentury STEM z roku 2019 například vyplývá, že více než třetina obyvatel Česka si výskyt dezinformací na internetu a v médiích vysvětluje vlastním přesvědčením, že novináři velkých médií pracují na objednávku podnikatelů či politiků. Vliv na nedůvěru v média může mít i vlastnictví některých médií českými miliardáři a politiky nebo také informační nejistota kvůli nejasným informacím v době pandemie.

Dopad na firmy

Cílem dezinformací či jejich obětí nemusí být jen lidé či státní instituce, ale i firmy. Například koncem roku 2022 se objevila zpráva, že energetická skupina ČEZ odpojuje lidem na jižní Moravě elektřinu, která se na internetu začala rychle šířit. Byla to snadno odhalitelná lež. Přesto vedení společnosti na autora příspěvku podalo trestní oznámení.

V březnu 2021 se Českem šířily konspirace, že přepravní společnost DHL rozhazuje nad Brnem koronavirus z letadla. Zprávu serveru Aeronet sdílel i tehdejší poslanec Lubomír Volný z hnutí Jednotní.

"Když se dostala do mainstreamových médií, začal to být pro DHL problém," upozornil PR konzultant Michal Vlasák, který se dopadu dezinformací na byznys věnuje. Firma se ohradila a šířitelům pohrozila právními kroky.

Nejznámějším případem, kdy podnik na fake news doplatil, je kauza americké nápojářské společnosti Pepsi z roku 2016. Nepřesně citované sdělení její šéfky Indry Nooyi o voličích Donalda Trumpa sdíleli lidé na sociálních sítích s výzvami k bojkotu firmy. Během několika dnů to způsobilo pokles akcií výrobce limonády o čtyři procenta.

Rozpad rodin

Neověřené informace Češi a Češky hojně sdílejí, posílají je přátelům a příbuzným. Příběhy v úvodu tohoto materiálu ukazují, že dezinformace mohou mít katastrofální dopady na konkrétní rodiny. Následující krátká svědectví jsou dostatečně výmluvná.

„Ztratila jsem ke strýci veškerý respekt. Dva roky jsme spolu nepromluvili. Neustále mi psal, posílal mi odkazy na články z dezinformačních webů, přeposílal mi řetězové maily. Bylo to nezvladatelné,“ svěřila se učitelka Marie.

Třicetiletý Martin nemluví s matkou rok. Uvěřila výmyslům spojeným s ruskou agresí na Ukrajině. „Dezinformace jsou zlo. Kvůli lidem, kteří si na nich vydělávají, jsem přišel o vztah se svou mámou. Zanevřela na mě, když se dozvěděla, že jsem pomohl Ukrajince s dítětem,“ upřesnil.

„S tátou jsem to vzdala. Nestačím se divit, jak se za ty roky změnil,“ doplnila zkušenosti obětí dezinformací učitelka v mateřské škole Pavlína.

A například zdravotnice Monika popsala upadající vztah s původně oblíbeným strýcem, který začal být na rodinu agresivní v době pandemie a s vypuknutím války se od ní zcela odstříhl.

„Byl přesvědčen, že existuje nějaká skrytá pravda, spiknutí elit, politiků a médií. A že my jsme úplně zaslepení, hloupí.“

Kvíz: Poznáte dezinformaci?

Rozhodněte, zda jde o pravdivé tvrzení nebo dezinformaci

Evropská unie přidala hmyz na seznam schválených potravin.

- pravda
 dezinformace

1/6

Podle expertů se vláda Petra Fialy (ODS) ocitá v podobné situaci jako předcházející kabinet Andreje Babiše (ANO), který v boji s dezinformacemi udělal první kroky. Sice se k němu hlásí, postupuje ale pomalu. Svým přístupem se dostává do stavu, o kterém odborníci mluví jako o bezpečnostním zpoždění. Ostatně to jednotlivé resorty samy přiznávají. “Za současného stavu nebude Česko schopno dezinformační útok identifikovat, reagovat ani efektivně zkoordinovat složky, které se již boji proti dezinformacím či strategické komunikaci částečně věnují,” uvádí dokument, který začátkem roku 2023 vypracovalo ministerstvo vnitra ve spolupráci s ministerstvy obrany a spravedlnosti.

Inspirace v zahraničí

Evropské země se obraně proti lžím a manipulacím věnují výrazně aktivněji, než Česko. V zahraničí je běžné, že státu s komunikací i bojem s dezinformacemi pomáhají tisíce lidí. Velká Británie jim začala čelit v roce 2018, kdy britská vláda nabyla podezření, že do referenda o vystoupení z Evropské unie zasahuje Rusko.

Jak se Česko snaží čelit dezinformacím

2014

Ruská federace anektuje ukrajinský poloostrov Krym. Podle odborníků zhruba od této doby Rusko začíná vést informační válku se Západem. Anexe spouští zájem o hybridní hrozby ze strany státu.

2015

Ruské hybridní válčení se stává důležitou bezpečnostní hrozbou pro Česko. Zahrnuje to ve svém textu aktualizovaná Bezpečnostní strategie České republiky.

2016

Audit národní bezpečnosti označuje dezinformace jako hrozbu pro Česko. Audit šíření dezinformací popisuje jako prostředek informační války v rámci snahy cizí moci ovlivňovat stát. Zároveň analyzuje slabá místa české národní bezpečnosti.

2017

Vznik Centra proti terorismu a hybridním hrozbám – analytického pracoviště pod ministerstvem vnitra.

Duben 2021

Česká vláda sděluje, že do výbuchu muničního areálu ve Vrběticích v roce 2014 byli podle zjištění českých bezpečnostních složek zapojeni příslušníci ruské tajné služby GRU. V té době začíná česká dezinformační scéna podporovat ruská dezinformační tvrzení kolem Vrbětic.

Duben 2021

Vláda schválila první ucelený dokument týkající větší odolnosti vůči hybridním hrozbám - Národní strategii proti hybridnímu působení. Coby hlavní riziko pro českou společnost uvádí hybridní hrozby, jako jsou skrytá propaganda, dezinformace, zpravodajské operace či ekonomický nátlak.

2022

V českém informačním prostoru se začínají masivněji objevovat proruské dezinformace. V posledním lednovém týdnu, tedy ještě před invazí Ruska na Ukrajinu, začíná na dezinformačních webech převládat téma Ukrajiny. V duchu ruské propagandy se objevují například příběhy o tom, že „Ukrajina je umělý stát, který nemá právo na vlastní existenci“.

24. únor 2022

Rusko vojensky napadá Ukrajinu.

Březen 2022

Vláda jmenuje zmocněnce pro média a dezinformace.

Červenec 2022

Vláda spouští Oddělení strategické komunikace na Úřadu vlády.

Únor 2023

Vláda funkci zmocněnce pro média a dezinformace ruší, agenda spadá pod poradce pro národní bezpečnost.

[zobrazit celou osu](#)

Vznikly vládní i neziskové organizace, které postavily komunikaci na úroveň vojenských či finančních prostředků použitelných ve válce. Stát vytvořil dvě pracoviště. Národní komunikační tým se zabývá strategickou komunikací v oblasti národní bezpečnosti - včetně řešení dezinformací. Útvar rychlého nasazení na úřadu vlády dezinformace monitoruje.

V Německu zase funguje Vládní komunikační služba s více než pěti tisíci lidmi. Tvoří ji týmy na jednotlivá témata - od koronaviru k válce na Ukrajině.

V boji s ruskou propagandou se výrazně angažují pobaltské státy, experty často vnímané jako pozitivní příklad, jak může stát i proti manipulacím postupovat. Litva, Lotyšsko a Estonsko byly do roku 1990 součástí Sovětského svazu, jejich návratu k samostatnosti Moskva zkoušela bránit i vojensky. S Ruskem mají dlouhou společnou hranici a vnímají ho jako bezpečnostní hrozbu.

Nejodolnější vůči cizí propagandě je podle expertů Finsko. V průzkumu, který loni v říjnu zveřejnil Institut Open Society v bulharské Sofii, se už popáté v řadě umístilo na čele 41 evropských zemí. Velkou roli v tom hraje i mediální gramotnost, která se ve Finsku vyučuje od předškolního věku. Ke vzdělávacímu systému, který patří k nejlepším na světě, se přidává i důvěra ve vládu a média. Politikům věří až 70 procent Finů, v Česku se důvěra vládě pohybuje kolem třiceti procent.

Litva označuje šíření dezinformací za jedno z největších rizik. Od roku 2017 čelila 55 tisícům kybernetických útoků a desítkám tisíc dezinformací. Do obrany se zapojují občané, stát i armáda. Rada pro rozhlasové vysílání má od roku 2014 možnost zastavit až na několik měsíců vysílání televizních kanálů, pokud šíří nenávist.

Podobně se chová i Lotyšsko, které informační obranu zakotvilo v národním bezpečnostním dokumentu. Posiluje strategickou komunikaci země, zvyšuje mediální gramotnost a podporuje veřejnoprávní i nezávislá média. Pro jednotlivá ministerstva pracují v Lotyšsku lidé, kteří mají schopnost rozpoznat dezinformační kampaně. "Tady by se Česko mohlo poučit. Prvním krokem k efektivnímu čelení dezinformacím je umět je rozeznat," upozornila Aleksandra Palková z lotyšského Institutu mezinárodních vztahů. Odhalenou dezinformací se pak zabývají další orgány, například úřad pro regulaci médií.

Boj s dezinformacemi leží vedle státu i na dalších institucích a profesních skupinách, neziskových organizacích, fact-checkerech, novinářích i digitálních platformách. Například společnost Google

dlouhodobě podporuje různorodé projekty, které se v boji s dezinformacemi angažují. Poskytl grant platformě pro ověřování faktů Demagog.cz, aby její pobočky lépe spolupracovaly napříč Českem, Slovenskem a Polskem.

Pracovní listy

Součástí materiálu budou brzy i vzdělávací pracovní listy určené pro výuku ve školách.